

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА
НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

здобувач 601 групи спеціальності
014 Середня освіта (українська
мова та література), ОПП
Українська мова та література
Гаврилюк Михайло Вікторович

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доцент
Попович О.О.

Рецензент _____

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № _____

від « _____ » _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В.С.

Чернівці - 2023

Анотація

Гаврилюк М.В. Вивчення життя і творчості Сидора Воробкевича на уроках літератури рідного краю в ЗЗСО. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України. Чернівці, 2023.

У кваліфікаційній роботі в трьох розділах здійснено аналіз найважливіших літературознавчих матеріалів щодо оцінки життєвого і творчого шляху українського письменника С. Воробкевича. До аналізу залучено праці, які з'явилися упродовж кінця XIX – початку XXI ст. Визначено проблемно-тематичний зміст його поезії та прози. В останньому розділі розроблені методичні рекомендації щодо вивчення творчості письменника на уроках літератури рідного краю в школі.

Ключові слова: поезія, проза, драматургія, літературна критика, стаття, монографія, музика, пісня, методика вивчення.

Abstract

Gavreliuk M.V. A study of life and work of Sidor Vorobkevych on the lessons of literature of native edge in ZZSO. The Chernivtsi national university of the name of Yuriy Phedkovych, Department of education and science of Ukraine, Chernivtsi, 2023.

In qualifying work in three divisions the analysis of major study of literature materials is carried out in relation to the estimation of vital and creative way of the ukrainian writer S. Vorobkevych; before an analysis labours that appeared during the end of XIX - beginning of XXI century are attracted; problem thematic maintenance of his poetry and prose is certain; in a final chapter methodical recommendations are worked out in relation to the study of work of writer on the lessons of literature of native edge at school.

Keywords: poetry, prose, dramaturgy, literary criticism, article, monograph, music, song, methodology.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис) Михайло Гаврилюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. Життя і творчість Сидора Воробкевича у літературознавчих працях.....	12
1.1. Життєві стежини С. Воробкевича на шляху до письменницької праці.....	12
1.2. Творчість письменника у рецепції літературознавців.....	20
Висновки до 1-го розділу.....	34
РОЗДІЛ II. Проблемно-тематичний зміст творчості письменника.....	37
2.1. Лірика.....	37
2.2. Ліро-епос.....	43
2.3. Проза.....	46
2.3.1 Оповідання.....	46
2.3.2. Нариси.....	59
Висновки до 2-го розділу.....	64
РОЗДІЛ III. Методичні рекомендації до вивчення творчості С. Воробкевича	66
Висновки до 3-го розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	84

ВСТУП

Український літературний процес Буковини, як одного з етнографічних регіонів України, має давню і надзвичайно цікаву історію. Північна Буковина (нинішня Чернівецька область) пройшла складний шлях свого історико-культурного розвитку, починаючи від п'ятого століття н. е. і до сьогоднішніх днів. Річ у тому, що ця споконвічно українська земля в окремі історичні періоди перебувала під владою різних держав: Київської Русі, Османської імперії, Молдавського князівства, Австрії, Австро-Угорщини, УНР, Королівської Румунії, УРСР. І лише 24 серпня 1991 року було проголошено Незалежну Українську державу, таким чином, настала історична справедливість і Буковина є невід'ємною складовою частиною потужної європейської держави, яка в нинішні часи продовжує боротися за свою свободу з ненависним північним сусідом.

Незважаючи на складні національні та економічні умови, в яких доводилося українцям проживати в ХІХ столітті, духовне життя розвивалося. Першим, хто заговорив до буковинців рідним словом у художній формі, був Юрій Федькович. Він збудив до активного життя, в першу чергу, понімечину місцеву інтелігенцію, яка хоч і вміла читати та писати, але чужинською мовою. Сам Ю. Федькович розпочинав творчий шлях німецькою мовою. Услід за ним цією мовою починали писати художні твори Євгенія Ярошинська, Григорій Воробкевич, Ольга Кобилянська та ін.

Послідовником, сучасником та однодумцем Ю. Федьковича на початку 60-х років ХІХ століття став письменник (поет, прозаїк, драматург, публіцист), журналіст, композитор, цековний і громадський діяч Сидір Іванович Воробкевич (1836-1903). У літературне життя він увійшов під різними псевдонімами та криптонімами: Данило Млака, Морозенко, Семен Хрін, Демко Маковійчук, Исидор В., Д.М. та ін.

Ю. Федькович і С. Воробкевич розпочали будити земляків майже одночасно – перший український вірш «Нічліг» Ю. Федьковича датується

1859 роком, перші публікації українських поезій – 1861 роком (у брошурі авторства А. Кобилянського «Слово на слово до редактора «Слова»»). Через два роки з'явилися друком у львівському літературному збірнику «Галичанин» перші сім віршів С. за підписом Данило Млака. Таким чином ці два світочі українського слова на Буковині зіграли ту роль, яку значно раніше виконали на Наддніпрянській Україні І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, а в Галичині першими промовили рідним словом учасники «Руської трійці», зокрема Маркіян Шашкевич.

С. Воробкевич походив зі священницької родини, закінчив Чернівецьку німецьку гімназію (1849-1856 рр.), духовну семінарію (1856-1860). Як викладач музики, церковного співу він упродовж кількох місяців 1868 року навчався у Віденській консерваторії.

1860 року С. Воробкевич закінчив духовну семінарію, одружився з Леонтиною Бендевською (дочка директора школи з містечка Серет) і, висвятившись на священника, з 1861 по 1865 рік був парохом у селі Давидени (нині Сторожинецький район), а з 1865 по 1867 рік – служив священником у Руській Молдовиці (населений пункт в сучасній Румунії). З 1867 року і до кінця життя проживав у Чернівцях, спочатку працював викладачем музики та співу у духовній та учительській семінаріях, а з відкриттям у 1875 році Чернівецького університету викладав церковну музику та спів на теологічному факультеті. Саме під час викладацької праці активізував себе як композитор та письменник. Він у цей час видає підручники для студентів-теологів, учнів шкіл – «Загальне музикознавство» (1869), «Загальний підручник музики», «Елементарний підручник гармонії» (1869-1870), «Співанник для господарських діточок», «Збірник пісень для шкіл народних...» (обидва 1870 рік), «Співанник для шкіл народних» (1889) та ін. Усі ці видання прислужилися тому, що у школах Буковини почала звучати народна пісня, слово Т. Шевченка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича.

У 1874 році здійснилася мрія С. Воробкевича, він побував у Києві як делегат історико-археологічного з'їзду, організованого південно-західним

відділом російського географічного товариства. Під час роботи цього форуму він познайомився з багатьма цікавими для нього діячами української культури з обох берегів Дніпра.

1877 року С. Воробкевич підготував і видав перший на Буковині літературний альманах «Руська хата», у якому помістив кілька віршів Ю. Федьковича та драму «Довбуш».

У 1869 р. в Чернівцях засноване культурно-освітнє товариство «Руська бесіда». С. Воробкевич був серед засновників та постійних членів товариства, а в 1880-1883 рр. очолював його, з 1887 р. – почесний член «Руської бесіди». У 1884 р. – голова чернівецького «Руського літературно-драматичного товариства».

У 1887 році в Чернівцях урочисто відзначено 25-річчя літературної діяльності С. Воробкевича. Це свято додало йому сили для творчості. Проте, починаючи з 1891 року, поет хворіє і його творча активність з часом спадає. В останні роки життя у його письменницькій долі важливу роль відіграв І. Франко, який 1901 року видав єдину прижиттєву збірку поета «Над Прутом», спорядивши її прихильною передмовою. Упорядник назвав С. Воробкевича «одним із перших жайворонків нової весни нашого народного відродження» [80, с.114-115] .

Чи не найбільше для популяризації та збереження літературної спадщини С. Воробкевича зробив письменник і видавець Осип Маковей. Упродовж 1895-1897 років він у газеті «Буковина» опублікував кілька поезій та прозових творів талановитого буковинського майстра художнього слова. А в 1909-1921 роках упорядкував та видав у Львові тритомник творів Ізидора Воробкевича, який і нині залишається найповнішим зібранням його творчого доробку. О. Маковей у львівській газеті «Руслан» в 1907-1909 роках видрукував листування С. Воробкевича з братами Барвінськими та іншими галицькими культурними діячами, що має важливе значення для пізнання культурного розвитку Буковини та Галичини наприкінці XIX ст.

У час румунського панування в Буковинському краї та й в тоталітарну

добу (50-80-ті роки ХХ ст.) про С.Воробкевича не було створено ґрунтовних наукових досліджень. Атеїстичний радянський лад не міг дозволити популяризувати імені попа, то якщо про нього згадували, то лише з вигідних ідеологічних позицій.

У 1956 р. обласна газета «Радянська Буковини» (6 травня) вмістила невелику ювілейну статтю про С. Воробкевича авторства молодого тоді дослідника Федора Погребенника.

1964 рік позначений виходом у світ невеликої збірки вибраних віршів поета. Упорядкували видання чернівецькі літературознавці Василь Лесин та Олекса Романець.

У 1975 році Петро Никоненко написав і захистив у Чернівецькому університеті кандидатську дисертацію, присвячену вивченню життя і творчості С. Воробкевича та місцю його творчості у літературному процесі другої половини ХІХ ст.

У 80-х роках до творчості С. Воробкевича звертався Михайло Івасюк. У 1986 році він видав «Твори» письменника. Роком пізніше у Києві вийшов том «Вибраних творів» С. Воробкевича. Це видання підготували Микола Юрійчук та Петро Никоненко.

Справжнє повернення С. Воробкевича до читачів почалося лише в кінці 80-х років ХХ ст. – на поч. ХХІ століття. Музичну спадщину композитора популяризував Андрій Кушніренко [37-39], внесок літературознавців у вивчення творчого доробку письменника досліджували Олександр Попович [72-73], Микола Юрійчук [68, с.91-94], історичну прозу С. Воробкевича розглядав Юрій Гречанюк [20-21]. 2003 роком датується монографічне дослідження Петра Никоненка та Миколи Юрійчука «Сидір Воробкевич. Життя і творчість» [59]. У 2011 р. Петро Никоненко видав науково-популярну монографію «Буковинський жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича» [56]. У 2016 р. ця монографія була перевидана з доповненнями і змінами [57]. Необхідно згадати й публікації Лідії Ковалець [34-35].

З початком 90-х років у діючих програмах з української літератури для

середніх шкіл, гімназій, ліцеїв було виділено години для вивчення літератури рідного краю. Не залишилися осторонь у цей час і педагоги Чернівецької області, адже відкрилися можливості близько познайомити учнів закладів середньої освіти з невідомими чи маловідомими іменами українських письменників, які були проскрибовані радянською цензурою чи зовсім невідомі. Серед доробку вчителів-методистів Чернівеччини першими почали заповнювати білі плями Микола Богайчук та Ростислав Дуб [3-4], Григорій Березка [44]. Надзвичайно цінним для вчителів став бібліографічний покажчик «Літературна буковиніана», підготовлений Іваном Співаком та Марією Довгань [45]. Неоціненним є видання, що адресоване викладачам-словесникам, учням загальноосвітніх шкіл, гімназій та ліцеїв, студентам-філологам «Письменники Буковини» [68].

Актуальність кваліфікаційної роботи. Незважаючи на значну кількість праць з воробкевичезнавства, все ж таки проблема вивчення літератури рідного краю в закладах загальної середньої освіти залишається відкритою. Це стосується і репрезентації С. Воробкевича у шкільних програмах. У згаданих працях методичного спрямування творчість письменника запропоновано вивчати але без конкретизації в яких класах.

Мета дослідження – на основі вивчення життєвого шляху, проблемно-тематичного спектру творчості, критичних оцінок художньої спадщини С. Воробкевича дати методичні поради щодо вивчення феномену цього письменника у закладах загальної середньої освіти.

Для досягнення мети роботи **необхідно виконати такі завдання:**

- зібрати, систематизувати, проаналізувати літературно-критичні матеріали, в яких автори дають оцінку щодо життєвого, творчого шляху, місця С. Воробкевича у літературному процесі другої половини XIX – початку XX ст.;
- визначити основні проблемно-тематичні напрями поетичної та прозової творчості письменника у контексті його доби;
- розробити методичні поради щодо вивчення життя і творчості С.

Воробкевича на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – життєвий і творчий шлях С. Воробкевича.

Предмет дослідження – життєвий шлях, поетична та прозова творчість С. Воробкевича та їх вивчення в ЗЗСО.

Теоретико-методологічна база магістерської роботи. При підготовці дослідження використано праці українських вчених з даної проблеми: Івана Франка, Осипа Маковея, Федора Погребенника, Василя Лесина, Олекси Романця, Ангеліни Коржупової, Миколи Бондара, Євгена Нахліка, Петра Никоненка, Миколи Юрійчука, Михайла Івасюка, Богдана Мельничука, Лідії Ковалець, Олександра Поповича, Юрія Гречанюка, Світлани Кирилюк та ін. Також використано праці українських вчених-методистів з проблем вивчення української літератури: Євгена Пасічника, Ганни Токмань, Антона Лісовського, Сеогія Пультера.

У роботі застосовано біографічний, описовий методи, аналізу та синтезу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше зроблено спробу на основі вивчення життя і творчості С. Воробкевича, критичних оцінок його творчості дати методичні поради вчителям ЗЗСО щодо розгляду поезії, прози українського письменника-буковинця на уроках літератури рідного краю.

Теоретичне значення запропонованої роботи полягає в розширенні знань про життя та творчість С. Воробкевича та в розробці методичних порад щодо його вивчення в школі.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Зібраний фактичний матеріал з теми дослідження, його теоретичне осмислення, практичні поради щодо вивчення життя і творчості письменника в ЗЗСО можна використати на уроках літератури рідного краю, при викладанні курсу «Література Буковини» для студентів спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)», при написанні курсових робіт, пов'язаних з методикою вивчення літератури рідного краю.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу,

трьох розділів (розділ I – «Життя і творчість Сидора Воробкевича у літературознавчих праця»; розділ II – «Проблемно-тематичний зміст творчості письменника»; розділ III – «Методичні рекомендації до вивчення поезії та прози С. Воробкевича в закладах загальної середньої освіти»), висновків, списку використаної літератури, додатку.

***При цитуванні використовуємо мову оригіналу**

РОЗДІЛ І

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПРАЦЯХ

1.1. Життєві стежини С. Воробкевича на шляху до письменницької праці.

Сидір Іванович Воробкевич, який виступав у літературі переважно під псевдонімом Данило Млака, заявив про себе в українському літературно-культурному просторі Буковини на початку 60-х років позаминулого століття. Саме в цей час для своїх земляків почав творити рідною мовою Юрій Федькович. Обидва вони проявили громадянську мужність, адже в умовах складного економічного, духовного, культурного життя, коли панівною в краї була німецька культура, не побоялися підтвердити своїм словом приналежність до великої української нації.

Нагадаємо, що С. Воробкевич – це таланти різнобічний, він увійшов в українську культуру насамперед як письменник (поет, прозаїк, драматург), Проте залишив по собі вагомий слід у музичному мистецтві (композитор, хоровий диригент, автор церковних піснеспівів), у журналістиці (один із засновників першого українського періодичного видання в краї – журналу «Буковинська зоря», редактор українського відділу релігійного журналу «Кандела»), у фольклористиці (залишив записи народних пісень), у педагогіці (працював викладачем Чернівецької семінарії та гімназії, професором теологічного факультету Чернівецького університету та створив ряд підручників співу для дітей та з теорії музики). До недавнього часу він залишався невідомим як священнослужитель. Лише в наш час стали доступними його підручники з теології та два томи церковних проповідей.

Для того, щоб збагнути творчі обдарування С. Воробкевича, необхідно звернутися до його родинних коренів, хоч про це вже багато писали дослідники його життєпису: П. Никоненко, М. Юрійчук, М. Івасюк, В. Лесин, О. Романець.

Ім'ям Сидір нарекли письменника літературознавці радянської доби.

Насправді за життя його називали Ізидором, зрідка Ісидором. Тому, вважаємо, що справедливо було б повернути митцеві його справжнє ім'я Ізидор. Отже, С.І.Воробкевич є корінним чернівчанином, оскільки народився тут 5 травня 1836 року. Він походив із сім'ї педагога Чернівецького ліцею. Іван Воробкевич викладав церковні закони та філософію. Як засвідчують П. Никоненко і М. Юрійчук [], рід Воробкевичів бере свої початки з Литви, зокрема, прадід (Скульський Млака де Оробко), втікаючи від переслідувань за православну віру, зупинився на Буковині. Дідусь Михайло, що був священником у Кіцмані, змінив прізвище Оробко на Воробкевич.

Дитинство, як і, власне, уся життєва доля С. Воробкевича були наповнені смутком. 1839 року, коли Ізидоркові було шість років, померла мати, а через шість років покинув світ і батько. Разом з ним осиротів і молодший брат Григорій – у майбутньому також став письменником і виступав у літературі під псевдонімом Наум Шрам. Братів на виховання забрав з Чернівців до Кіцманя дід Михайло, де вони зростали серед розкішної природи і гарних простих людей. Дідусь вчив онуків грамоти, а бабуса Параскева народної пісні та історії України. С. Смаль-Стоцький у 1887 році писав, що найбільший вплив на виховання хлопців мала «бабка Параскева з роду Яновичів, мудра старосвітська жінчина», яка «причинилася до того, що обаєї внуки Ісидор і Григорій стали окрасою Руси. Вона, було, розказувала їм казок, співала пісень народних – а знала їх без ліку, - оповідала про турків, як народ душили, про Київ, про козаків, і тим защепила в них навсе любов до рідної бувальщини і свого народу; вона подала їм з живої пам'яті і народної традиції то, чого ні школа, ні власна письменність не могла їм тоді подати. Крім того, був ще в Кіцмані завідователем горішньої церкви їх вуйко Василь Юзарковський, що оженився з донькою бабки Параскеви – Домкою. Батькоєго був родом з України (Наддніпрянської України – авт.), аскрився перед бранкою на Буковину. Він сам був велет, а не чоловік, а як стане, було, оповідати про козацтво та Україну, про Умань, Залізняка та Гонту, то от і видиш перед собою справдешнього запорожця. Так учились Ісидор і Григорій

історії нашої бувальщини з живих образів» [59, с.11-12].

У вірші-роздумі «Братові моєму» С. Воробкевич 1869 року писав:

Пам'ятаєш той поточок
І леваду коло хати?
Се був наш Дніпро широкий
І наш степ, щоб воювати.

Пам'ятаєш Січ ту нашу,
Де ми грались громадами,
Люті бої заводили
Дерев'яними шаблями?

Пам'ятаєш того діда,
Що не раз співав у свято?
Кобзарем його ми звали,
А він знав пісень багато [11, с.119]

Дідусь і бабуся мріяли про духовну кар'єру своїх онуків. Сидір здобував освіту в Чернівецькій гімназії (1849-1856) та в духовній семінарії (1856-1860). У гімназійні роки він проявив нахил до музики та живопису, але довелося вступити до семінарії і там використати свої природні здібності, розвинути їх. У роки навчання в духовному закладі С. Воробкевич з великою цікавістю для себе знайомиться з фольклорними виданнями Жеготи Паулі, Вацлава з Олеська, Михайла Максимовича, які потрапили до рук молодих патріотично налаштованих семінаристів. Окрім того, це був час, коли молодь захоплювалася творами перших західноукраїнських письменників – Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича, Антона Могильницького. Як свідчать П. Никоненко і М. Юрійчук, до рук С. Воробкевича в той час потрапив і альманах «Русалка Дністровая» [59, с.14], який додав охоти семінаристові займатися записами народних пісень.

По лінії матері родовід С. Воробкевича бере початки з містечка Ватра Дорна, що в Південній Буковині (Румунія). Під час вакацій діти бували в родичів у цій місцевості і там навчилися розмовляти по румунськи. Знання мови дало можливість Сидорові робити записи румунського фольклору і читати та згодом перекладати твори румунських класиків – Міхая Емінеску та Васіле Александрі. У одному з листів до Данила Телячківця С. Воробкевич зізнавався, що записував народні пісні протягом п'ятнадцяти літ. Зі своєї практики як записувача фольклору майбутній письменник зрозумів, що народна пісня – це джерело, яке єднає українців Буковини, Галичини та Наддніпрянщини, а його рідний край є українською землею.

По закінченні духовної семінарії С. Воробкевич одружується і висвячується у сан священнослужителя. Його дружиною стала Леонтина Бендевська – дочка директора школи із містечка Серет (нині в Південній Буковині, Румунія). З нею він вирушив на душпастирську службу в село Давидени (нині Сторожинецький район Чернівецької області), а через два роки переїжджає в містечко Руська Молдовиця (Південна Буковина, Румунія).

В часи духовного служіння молодий священник набував життєвого досвіду. Він мав можливість ближче пізнати складні соціально-побутові умови, в яких проживала його паства. Але це був час зайнятися окрім основного заняття ще й улюбленою справою – писати вірші та робити записи усної народної творчості, налагодити зв'язки з діячами української культури в Галичині. Так, в 1862 році С. Воробкевич починає листування з Богданом Дідицьким та Яковом Головацьким, які редагували у Львові літературний збірник «Галичанин». Згадані діячі запросили його до опублікування своїх поезій. Молодий поет з радістю сприйняв таке запрошення і вже наступного 1863 року його вірші були надруковані у «Галичанині» під заголовком «Думки з Буковини» і підписані псевдонімом «Данило Млака», це такі перші поетичні твори: «То наші любі високі Карпати», «Розлука козака», «Козак Зозуля», «Чому русин плаче», «Де серце моє», «Мельничиха». «У віршах С. Воробкевича відчувалась щира любов до рідного краю, до народного слова й

пісні. Причому він співав не тільки про буковинські «гори високі і ліси широкі, а й про наддніпрянські простори, підкреслюючи цим думку про територіальну цілісність українських земель, історичну та духовну єдність народу» [59, с.17], - так писали про першопублікації поезій буковинця П. Никоненко та М. Юрійчук.

Особливі стосунки склалися у С. Воробкевича з львівськими народовцями – Данилом Танячкевичем та Осипом і Олександром Барвінськими. Саме вони познайомили священника, що пробував свої сили в поезії, з твочістю Т. Шевченка, Марка Вовчка, Г. Квітки-Основ'яненка та ін. Мабуть, О.Маковей не перебільшував, коли писав, що С. Воробкевич, живучи у віддалених селах Буковини, краще знав про літературні новини на Україні, ніж «усі тодішні буковинці, винявши хіба кількох у Чернівцях та Федьковича у Путилі» [73, с.79].

Восени 1867 року здійснилася мрія С. Воробкевича – він повернувся до Чернівців, звідки не виїжджав аж до самої смерті у 1903 р. Тут він став педагогом – викладав музику і співи в духовній та учительській семінаріях. Педагогічна праця вимагала вдосконалення музичної підготовки. З цією метою їде до Відня, де упродовж кількох місяців навчається у Віденській консерваторії.

1875 року у Чернівцях було відкрито університет, тоді ж Сидора Воробкевича запросили на теологічний факультет викладати церковну музику і спів. На початках було складно, бо не вистачало підручників з історії та теорії музики і співу. Тоді ж викладач взявся за створення навчальної літератури. У цей час з-під його пера виходять такі підручники: «Загальний підручник музики», «Елементарний підручник гармонії» (німецькою мовою), «Збірник пісень для шкіл народних, нижчих класів гімназійних і реальних», «Співанник для шкіл народних». Останній підручник був виданий у Відні 1889 року і використовувався у школах Буковини та Галичини понад два десятки років.

Володіючи композиторськими здібностями, С.Воробкевич створив багато оригінальних пісень на слова Т. Шевченка, Ю. Федьковича, І. Франка,

М.Шашкевича, а також класиків румунської поезії Михая Емінеску та Васіле Александрі, на тексти власних віршів.

Після поселення у Чернівцях С. Воробкевич відчув себе дещо самотнім серед згерманізованої, зруманізованої та москвофільської української інтелігенції, шукав однодумців. Для цього він поринув у багатогранну громадсько-культурну діяльність, яка була спрямована на те аби привернути увагу до долі національної культури в краї. Відомо, що з 1869 року у Чернівцях розпочало свою діяльність культурно-освітнє товариство «Руська бесіда». На своїх початках – з 1869 по 1884 роки, до його складу входили діячі москвофільської та народовської орієнтації і постійно веде між собою внутрішню боротьбу щодо національно-культурного розвитку і, зокрема, функціонування народної мови. С. Воробкевич – один із будівничих «Руської бесіди», постійний її член. У 1880 р. Його було обрано головою товариства, а з 1887 р. – він почесний член «Руської бесіди». Завдяки С. Воробкевичу та молодим силам (Омелян Попович, Іван Тимінський, Євген Пігуляк), які влилися у ряди товариства, воно перетворилося у справжній центр національного життя українців Буковини.

Влітку 1874 року С. Воробкевич вперше побував у Києві як делегат від краю на історико-археологічному з'їзді. Під час перебування в Києві він познайомився з багатьма діячами української культури, що мало вагоме значення у збагаченні його національного досвіду провадження культурницької діяльності. З іншого боку, ім'я С. Воробкевича набувало все більшого розголосу на усіх розділених українських землях.

У 1876 році С. Воробкевич писав Ю.Федьковичу, що «хоче оживити нашу літературну ниву» [59, с.28]. Для цього вирішив укласти літературний альманах «Руська хата», який вийшов наступного 1877 року. «Буковинський альманах на рік 1877», як значилося у підзаголовку, покликаний був об'єднати письменників Наддніпрянщини і Галичини та Буковини. Укладач листовно запросив до альманаху Юрія Федьковича і останній погодився, передавши для друку драму «Довбуш». У цей час і відбулося знайомство двох «піонерів»

української літератури на Буковині, Юрій Федькович з 1876 року почав мешкати у Чернівцях. В особі буковинського Кобзаря С. Воробкевич відчув справжнього однодумця у просуванні української справи. Той же ж, зі свого боку, побачив у Воробкевичеві справжнього українського поета і культурного діяча та вирішив присвятити йому вірш «До Данила Млаки», у якому писав:

Світи, батьку, світи світло,
 Бо я вже не вспію!
 Світи правду, світи віру,
 Любов і надію
 По тій нашій Буковині –
 Най люди побачать! [78, с.168-169]

С. Воробкевич після смерті побратима в 1888 р. не зміг виконати до кінця усі його заповіти. Так сталося, що С.Воробкевич провадив похорон Ю. Федьковича і над його гробом виголосив патріотичну промову і останнє священницьке слово.

У 1884 році у Чернівцях було створене «Руське літературно-драматичне товариство» і першим його головою обрали С. Воробкевича, як відомого на той час автора драматичних творів. На шляху драматурга були і перемоги і невдачі. Проте його «Новий двірник», «Янош Іштенгазі» з 1872 року почали своє життя на сцені львівського театру.

Наприкінці XIX століття С. Воробкевич став одним із популярних композиторів на західноукраїнських землях. Славу йому принесли такі пісні, як «Заграй ми, цигане, старий», «Над Прутом», «Вечір», «Рідна мова» та ін. Справжнім здобутком Воробкевича-композитора стали його твори для хору, які лише в 1996 р. видав у Києві Андрій Кушніренко [59, с.36].

З 1882 по 1901 роки С.Воробкевич редагував український відділ церковного часопису «Candela». Як священник він видав два томи власних проповідей під назвою «Наука для народа» і том «Надгробні проповіді». За заслуги перед церквою він був возведений у сан архипресвітера-ставрофора.

1887 рік став знаменним у житті С.Воробкевича. 5 травня у Чернівцях

відзначали двадцятип'ятилітній ювілей його літературної діяльності. У «Календарі на рік 1888» вміщено статтю Степана Смаль-Стоцького «Ісидор Воробкевич. Ювілейна споминка» та інформацію Омеляна Поповича про святкування ювілею в міському театрі та в першій чернівецькій гостинниці Вайса. Також вміщено телеграми, що надійшли на адресу ювілянта зі Львова, Києва, Кракова, Відня, Тенополя, Сучави, Калуша, Стрия та ін. С. Смаль-Стоцький у своєму виступі розповів про життєвий і творчий шлях ювіляра. Галичани говорили про значення С. Воробкевича у літературному процесі західноукраїнських земель, були виступи-вітання й представників чернівецьких товариств. З інформації про свято Омеляна Поповича дізнаємося про те, що свято, влаштоване на честь С. Воробкевича, було другою «величавою руською національною маніфестацією на Буковині [після свякування в 1886 р. двадцятип'ятиліття літературної діяльності Ю.Федьковича – Г.М.]».

Письменник, педагог і громадський діяч радів з такої уваги до його персони, проте, з кінця 80-х – початку 90-х років він починає хворіти. Та до родини Воробкевичів підступала біда: сам митець почав хворіти, осліп на одне око і вимушений був піти на пенсію. У Сидора та Леонтини Воробкевичів було троє дітей: син Володимир навчався на юридичному факультеті університету, унаслідував від батька музичні здібності, але доля його була короткою – після тривалої хвороби в 1908 р. помер; син Євген, що також став священником, прожив коротке життя – помер на Вижниччині в селі Іспас, де й похований; доньці Вікторії судилася краща доля – при ній поет і доживав віку.

У часи розпачу С. Воробкевича підтримали морально Осип Маковей та Іван Франко. Перший, будучи редактором чернівецької «Буковини» у 1895-1897 роках, надрукував у ній кілька творів письменника, а Іван Франко зібрав вірші поета, опрацював їх і видав окремою збіркою у Львові 1901 року під назвою «Над Прутом».

Сидір Воробкевич відійшов у потойбічний світ 5 (18) вересня 1903 р. у Чернівцях, похований на центральному кладовищі по вулиці Зеленій. У

церковно-літературному журналі «CANDELA» за 1903 р. вміщено розгорнуту статтю-некролог редактора отця Олександра Монастирського, в якій автор передав коротко біографічні відомості, відзначив заслуги як творчої особистості та заслуги перед православною церквою, а також описав похоронну процесію покійного. Зі статті дізнаємося, що похорон відбувся в понеділок 8 (21) вересня при величезному здвигові народу, учнів і шанувальників, особливо священників і народних вчителів із всієї провінції. Похоронну відправу здійснював особисто митрополит Володимир у супроводі 12-ти священників і 2-х дияконів. Про земні заслуги С. Воробкевича у кафедральному соборі говорив Олександр Монастирський, а надмогильну проповідь виголосив архимандрит Мирон Калинескул.

1.2. Творчість письменника у реценції літературознавців

Сидір Воробкевич – це надзвичайно рідкісний талант, який поєднав у собі обдарування письменника і композитора, педагога і фольклориста, журналіста і публіциста, хорового диригента, священнослужителя і визначного громадсько-культурного діяча.

Письменницькі здобутки С. Воробкевича привернули увагу критиків ще за його життя. Опрацювавши велику кількість відгуків про твори буковинського майстра слова, виділяємо три часові періоди:

1. Кінець XIX – початок XX ст.

2. 40-80-ті роки XX ст.

3. 90-ті – початок XXI ст.

У художній творчості С. Воробкевич заявив про себе насамперед як поет, прозаїк і драматург. У поезії він переважно виступав як поет-лірик, автор ліро-епічних поем, балад; у прозі розробляв історичну, соціально-побутову тематику, не цурався й гумористичного оповідання, нарису; залишив по собі майже два десятки п'єс, але зі всіх найбільшої слави зажив твір «Гнат Приблуда».

Отже, ведучи мову про входження С. Воробкевича у літературу,

нагадаємо, що перші поетичні мініатюри, за свідченням П. Никоненка, він написав під час навчання у духовній семінарії (приблизно 1859-1861 рр.) [59, с.44], але ніде їх не оприлюднював. Лише в 1863 р. окремі його поезії при сприянні львівських народовців побачили світ у збірнику «Галичанин».

Упродовж другої половини XIX століття Воробкевичеві-поетові не вдалося видати окремою книгою свої творіння, хоч він дуже цього хотів. Лише наприкінці століття зберегти рукописи талановитого буковинця вирішив Іван Франко. Варто згадати, що І. Франко інколи вдавався до критичних оцінок слабких сторін творчості С. Воробкевича. У 70-х роках твори буковинця часто піддавалися критиці, особливо драматичні, він боляче сприймав негативні відгуки і навіть написав вірш «Що робити, щоб всім догодити». Відразу після публікації вірша у львівському календарі 1882 р. І. Франко дав відповідь розпачливому поетові у сонеті «Данилові Млаці» зокрема, закликав не лити сльози, а «бути керманичем в бурхливім морі, / Щоб в тобі бачив люд провідця свого / І все чув добре слово в добру пору» [79, с.90]. Як зазначав П. Никоненко «С. Воробкевич із розумінням, хоч, очевидно, не без душевного болю сприйняв інвективу І. Франка і опісля, наскільки відомо, жодного разу не згадав про цей свій прикрий творчий промах» [56, с.140]. Проте з часом І. Франко дещо переосмислив своє ставлення до творчості С. Воробкевича, навіть у 1886, 1887 роках надрукував у львівській «Зорі», де працював у редакції, два вірші та байку поета («Чарівниця», «Прощай!», «Роза і Бодяк»).

Наприкінці 90-х років XIX ст. І. Франко вирішив зібрати воєдино написані С. Воробкевичем вірші для того, щоб видати окремою книгою. С. Воробкевич, на прохання Каменяра передав йому рукопис майже тисячі віршів під назвою «Вінець із поезій Данила Млаки». І.Франко відібрав із рукописів для друку 120 ліричних віршів («невеличку, але запахущу китицю»), що найкраще характеризують Данила Млаку-лірика, і видав їх окремою збіркою, назвавши її «Над Прутом» (Львів, 1901). Упорядник спорядив видання своєю невеликою, зате оціночно місткою передмовою. І. Франко охарактеризував поета як «жайворонка весни нашого народного відродження», відзначив, що

С. Воробкевич «являється вповні паном своєї сили, розсипає велике багатство житєвих спостережень, осяяних тихим блиском щирого, глибоко людського і народолюбного чуття» [56, с.195.]. «...Щирість чуття, близькість до народа і його життя, та простота вислову – все те прикмети, що запевнюють кращим поезіям Данила Млаки почесне місце в нашій письменстві» [56, с.196]. На завершення автор передмови висловив думку, що «збірочка буде ще одною ниткою, що в'яже молодші покоління зі старшими звязком симпатії і поважання на ґрунті одної великої любови до рідного народа і його слова» [56, с.196].

Окрім оцінки поезії, І.Франко звертався й до прози, драматургії, музичного доробку С. Воробкевича. У контексті розгляду театрального мистецтва в Галичині І.Франко неодноразово згадував буковинського драматурга.

Найбільшу лепту у дослідження життя і творчості С.Воробкевича вніс відомий письменник, редактор і видавець, педагог і культурно-громадський діяч Осип Маковей. Як відомо О.Маковей у 1895-1897 роках редагував чернівецьку народовську газету «Буковина». До того він уже був знайомий із галицьких та буковинських видань з творчістю Ю.Федьковича та С. Воробкевича. Новий редактор буковинського часопису особисто познайомився з С. Воробкевичем і для початку опублікував на шпальтах газети його оповідання «Амбросій Остапкевич», «Хто винен?». А попереду була тривала робота із збору та опрацювання художніх текстів письменника, які не друкувалися чив же були розкидані в альманаховій літературі, періодиці Галичини та Буковини. Осип Маковей, визбируючи листування буковинського письменника, виявив велику кількість цікавих фактів з літературного життя Буковини і Галичини, які вважав за необхідне оприлюднити. Так упродовж 1907 року та березня-грудня 1908 року у львівській газеті «Руслан» друкувалися «Матеріали до історії зносин галичан з буковинцями», які багато в чому розкрили не тільки творчу біографію С. Воробкевича, але й історію громадського, культурно-літературного життя в західній частині української землі.

Вважаємо, що на особливу увагу заслуговує стаття О. Маковей «Ізидор Воробкевич», що була вміщена у чернівецькому журналі «Читальня» (№3) за 1911 рік. Насправді – це перша і найбільша біографія С. Воробкевича, яку критик оприлюднив для загалу. Стаття структурно містить невеличкий вступ, вісім частин та публікацію двох поезій : «Збудилась Русь» та «Наш світ великий» .

У вступній частині автор «найславнішим у нашій буковинській письменстві» ХІХ століття, окрім Ю. Федьковича, визначає Сидора Воробкевича, який є прикладом того, як потрібно «працювати для свого краю і для свого народу».

О. Маковей відкриває читачам родинне походження поета, його навчання у чернівецьких школах, з яких він вийшов «таки Русиним, а не Німцем або Волохом» [73, с.78]. У розділі «Із. Воробкевич панотцем на селі» автор пише, що це був час, коли молодий священник «зробився свідомим русиним», адже завів знайомство з Богданом Дідицьким у Львові, надрукував перші українські поезії у літературному збірнику «Галичанин», самотужки вивчав українську історію та вдоскрналював свою українську мову.

У частині «Із. Воробкевич учителем співу і музики в Чернівцях» О.Маковей передав процес входження С. Воробкевича у нове чернівецьке середовище, куди він потрапив, адже був запрошений працювати вчителем музики і співу у чернівецьких школах та став членом утвореного в 1869 році товариства «Руська бесіда». На ці роки припадає захоплення поета драматургією. Він пише ряд творів для театру, які виставлялися львівським театром на початку 70-х років і часом у Чернівцях. Родинне життя у ці роки не було веселим – хворіла дружина, помер один із синів, доводилося від ранку до ночі працювати у різних закладах оскільки платня була невеликою.

О. Маковей робить спробу короткого аналізу творчості письменника у частині «Праці І. Воробкевича». Серед поезій виділяє вірші «Буковино, моя мила, мій солодкий краю», «Чом красна Буковина звучить від гучних нут», «Сонце ся сховало за високі гори», «Над Прутом у лузі хатчина стоїть» та ін.

Автор статті нагадує і про церковні пісні буковинського автора, які співали не лише русини Буковини і Галичини, але і волохи [румуни – Г.М.].

Щодо прози, то у статті відзначено оповідання, які були створені до 1870 року – «Турецькі бранці», «Мість чорногорця», «Амброзій Остапкевич», «Циганка», а із «штук для театру» - п'єси «Гнат Приблуда», «Убога Марта», «Новий двірник», «Блудний син».

Завершуючи статтю-біографію про Сидора Воробкевича, О. Маковей закликав зберегти, врятувати від забуття те, що створив за життя митець, а молоде покоління не повинно забувати І. Воробкевича, читати твори і співати його пісні.

Отож, О. Маковей у статті вперше зібрав, опрацював велику кількість біографічних матеріалів про С. Воробкевича і тим самим закликав дослідників та читачів продовжити справу вивчення та популяризації творчої спадщини рідкісного таланту, вказав на його значення у піднесенні національної самосвідомості українців західноукраїнського регіону.

О. Маковей водночас працював над збором, систематизацією друкованих і рукописних творів С. Воробкевича та підготував їх до друку. Так, упродовж 1909-1921 років у львівському видавництві товариства «Просвіта» побачив світ тритомник «Твори Ізидора Воробкевича». Третій том через Першу світову війну з'явився аж в 1921 році.

Це видання складалося з трьох томів і, відповідно, містило поезію (І-й том), прозу (II-й том) та драматургію (III-й том). О.Маковей спорядив видання вступною статтею про життєвий і творчий шлях письменника, а також статті-післямови про поетичні, прозові та драматичні твори. І як належить, кожна книга супроводжувалася примітками.

Услід за І.Франком О.Маковей віддавав першість поезії С.Воробкевича, яка увійшла до першого тому, адже вона забезпечила Данилові Млаці належне місце у нашому письменстві. У післямові до першого тому О. Маковей вказав на два джерела творчості поета – «народні пісні і наша історія були першими джерелами єго одушевлення і творчості» [73, с.81].

Дослідник вважав кращими ті ліричні поезії С.Воробкевича, які ближче стояли до народної пісні. Також його поезії притаманний романтично-історичний напрямок, у цьому ключі написані ліро-епічні твори: поеми «Мурашка», «Скалозуб», «Нечай». О.Маковей звернув увагу і на таку рису поетичної творчості С.Воробкевича, як етнографізм; джерелом таких поезій була народна пісня. Вірші поета відзначалися музичністю і мелодійністю. У зв'язку з цим О.Маковей висловив таку думку: «Отсю двояку душу музики-поета мусимо мати на увазі, коли хочемо вірно оцінити його поезії; їх треба би не тільки прочитати, але й почути разом з мелодією, щоб сказати остаточний засуд» [73, с.82].

У другому томі О.Маковей помістив прозовий доробок С. Воробкевича – двадцять три оповідання, нариси, повісті. При аналізі творів, літературознавець звернув, у першу чергу, увагу на час їхнього написання. У написаних перших прозових творах помітив, як і в поезії, історико-романтичне спрямування (оповідання «Турецькі бранці»), побутописання (оповідання «Вимуштрований кінь»). До більш викінчених оповідань раннього періоду О.Маковей відніс такі твори, як «Мість чорногорця» та оповідання «Циганка».

О.Маковей не включив до другого тому оповідання «Суджена» та «Олена», оскільки вони стали джерелами для мелодрами «Гнат Приблуда». Оповідання на гуцульську тематику «Хто винен?» та «Що людей єднає?» дослідник вважає – не можуть рівнятися з творами на цю тему Ю.Федьковича. Окремо дослідник звертає увагу на художні нариси С. Воробкевича – «Мошул Николай Сучавський» та «Наш театр у повітовому містечку Н.». У першому показав долю народного музиканта-лаутара, у другому – стан незavidного театрального життя у малих містечках Буковини та Галичини.

Дослідник О.Попович у праці про літературно-критичну діяльність О.Маковей писав: «Стаття-післямова до другої книги «Творів Ізидора Воробкевича» - перша в українському літературознавстві професійна оцінка прози С.Воробкевича [...], на свій час, та ще до того на Буковині, І.Воробкевич був дуже поважним новелістом, другим по Федьковичу» [73, с.87].

Третій том «Творів І.Воробкевича» склали драматичні твори, які не друкувалися раніше: «Гнат Приблуда», «Убога Марта», «Новий двірник», «Блудний син», «Пан Мандатор», «Пані молода з Боснії». У статті-післямові «Загальні замітки про драматичні твори Із. Воробкевича» автор пояснює, що не всі драматичні твори увійшли до видання через свою невикінченість автором, або низьку художню цінність.

За спостереженнями О.Маковей, драматургією С. Воробкевич почав займатися після повернення до Чернівців у 1867 році і в 70-80-х роках створив твори, які добре сприймалися публікою.

Оцінюючи драматургію С.Воробкевича, О.Маковей вважав, що для цього потрібно ще знати його музичну творчість. Не будучи фаховим музикантом О.Маковей не взявся за оцінку музичних творів, але заявив, що через театр драматург зможе заявити про себе в Галичині і як талановитий музикант.

Даючи оцінку драматургічному доробкові О. Маковей покладався на оцінки своїх попередників та сучасників щодо драм С. Воробкевича – О. Барвінського, М. Романович, М. Кропивницького та ін. Головний висновок, до якого дійшов упорядник видання, це те, що С. Воробкевич своїми оригінальними оперетками і народними драмами різко почав усувати зі сцени чужі «офенбахіади», «був справді новиною» [14, с.410]. Він між західноукраїнськими драматургами 80-х років XIX ст. «без найменшого сумніву першим був Із. В-ич» [14, с.417].

Тритомне зібрання творів С. Воробкевича, здійснене О. Маковесем, має неабияке значення для збереження творчої спадщини Буковинського Жайворонка, а також для повнішого розуміння розвитку українського літературного процесу другої половини XIX – початку XX століття на усіх розділених на той час українських землях.

Окрім Івана Франка та Осипа Маковей до оцінки творчості С. Воробкевича зверталися Омелян Огоновський, Юлій Романчук, Степан Смаль-Стоцький, Володимир Гнатюк.

Зокрема, перший том («Поезії») із тритомного видання творів С.Воробкевича відкривається невеличкою «Передмовою» редактора і видавця «Руської писемності» у Львові Юліана Романчука. У передмові автор зробив коротеньку інформацію про стан видання творів українських класиків і нагадав, що окрім єдиної збірки віршів «Над Прутом», упорядкованої І.Франком, читачі про С.Воробкевича надто мало знають, особливо про його драматичні твори, що вже виставлялись на сцені театру. Видавець визнав, що С. Воробкевичу належить відвести перше місце після Ю. Федьковича, тому його потрібно донести до читачів, особливо до молоді. Ю. Романчук пише, що й пропонуване видання не є повним, але його завдання – донести суспільності «що найважніше і найцінніше» з праць С. Воробкевича [74, с.4].

6 липня 1887 року у приміщенні Чернівецького міського театру відбулося урочисте пошанування С. Воробкевича з нагоди 25-ліття його літературної діяльності. Зі словом про ювіляра виступив професор Степан Смаль-Стоцький. Його слово-виступ було опубліковане в «Буковинському календарі на рік 1888» (Чернівці, 1887). Поважний професор подав розгорнуту біографію С.Воробкевича та оцінив його заслуги в літературі: «Його пісні-думи, овіяні щирою любов'ю до рідної руської батьківщини, збудили не в однім серці чувство руськості. - ... Його драматичні п'єси з переважно моралізуючим напрямом причинилися в значній часті до двигнення моральності й добробуту народного. То ж і се значить багато, що довгий час був се одинокий наш сценічний поет і музик» [57, с.162].

Григорій Цеглинський у «Ілюстрованому календарі товариства «Просвіта» на рік 1888» відгукнувся на святкування з нагоди чвертьвікової літературної діяльності С. Воробкевича у Чернівцях. Він писав у «ювілейній згадці»: «Є це в часах новіших після ювілеїв О. Кониського та Ю. Федьковича третє з ряду народне свято, в котрім вся Русь-Україна одною мислею і одною душею заявила, як дорожить іменами тих, що ім'я своє злучили з іменем народним, его честю і его долею. Всі русини, як і всі товариства руські, поспішили того дня то особисто, через своїх заступників, то письмово

многочисленними телеграмами і листами заявити свою честь і привіт для тої гарячої душі, непохитної віри і невтомної сили того письменного прапорщика народного, що через цілу четвертину віку не тільки що ні на хвилю не пустивсь свого прапора, але нині кріпше, чим коли, єго підносить. Чверть віку літературної праці – легко се вимовляється, але як переживається важко!» [57, с.162].

Високо цінував талант С. Воробкевича й редактор львівської «Правди». У кількох числах газети він надрукував ряд поезій буковинця під псевдонімом Данило Млака: «Заграй ми, цигане, старий» (1875. Ч3. 2 (14) лютого), «Сумні веснянки» (1875. Ч.6. 18 (30) марця), «Бужане» (1875. Ч8. 18 (30) цвітня), «Думка» («Ще дитиною в городі...») (1875. Ч.10. 18 (30) мая), «Над Прутом» («Останні лучі сонця святого...») (1875. Ч.13. 3 (15) липня), «Марійка» (1875. Ч.23. 3 (15) грудня) та ін.

Коли С. Воробкевич відійшов у потойбічне життя, то зі статтею-некрологом у «Літературно-науковому віснику» [18, с.45-50] виступив Володимир Гнатюк. Він дуже коротко охарактеризував творчість (поезію, прозу, драматургію) письменника. Автор публікації згадав, що 1903 року померли Іляріон Грабович, Остап Левицький, Корнило Устиянович, а 19 вересня Ізидор Воробкевич. Перші три належали до найстарших діячів народного відродження в Галичині та на Буковині і «найбільша їх заслуга лежить не так у літературі, як у тім, що всі вони були піонерами нових думок між нашою інтелігенцією в 60-их та 70-их роках, що своїми виступами потягли за собою цілий ряд иньших людей та дали підставу до нинішньої сили наших націоналів і національної ідеї взагалі. Се факт занадто важкий, щоб на нього не звертати уваги і не признати заслуг першим творцям. Значна частина тої заслуги спадає власне на І.Воробкевича, що довгий час разом із Федьковичем був виключним представником Буковини в нашій літературі. Завдяки тим першим піонерам вийшли з поля, засіяного ними, теперішні наші молодші письменники, в яких багато здобуло собі славу вже й поза нашою тіснішою вітчиною» [18, с. 43].

20-ті-30-ті роки ХХ століття не такі багаті на оцінки творчості С. Воробкевича. У чернівецькій газеті «Час» знаходимо публікації окремих віршів поета – «Там на розі...» (1936. 13 червня), «Моворідна, слово рідне...» (1939. 25 грудня). З праць 30-х років привертає увагу стаття Василя Сімовича «Сидір Воробкевич (3 нагоди століття народин)», що була надрукована в журналі «Життя і знання» (1936. Ч.6. С.162-163) під псевдонімом Василь Верниволя. У цій ювілейній статті автор веде мову про популярність письменника серед буковинців завдяки його пісенним творам: «Мово рідна, слово рідне», «Над Прутом у лузі», «Заграй ми, цигане, старий» та ін. Цьому сприяли товариський характер поета, його близькість до «Руської Бесіди». Через це В. Сімович «був більше відомий на Буковині, ніж Федькович» [75, с.683-685]. Хоч С. Воробкевич української мови ніколи не вчився і замолоду мало коли нею розмовляв, але на час 60-70-х рр. «він знав українську мову краще, ніж інші письменники в Галичині. Тим-то його дуже високо поважали, шанували нарівні майже з Юр. Федьковичем» [75, с.684]. Автор статті відзначає, що рідну історію поет пізнав самотужки, з німецьких книжок, особливо захоплювався козацькою добою; як дуже плодovitий письменник; «в історії українського письменства 60 рр. ХІХ ст. Воробкевич займає дуже поважне місце», узагалі «в українському письменстві він усе залишиться гарним ліриком і добрим оповідачем» [75, с.685]. Насамкінець В. Сімович подав у статті коротеньку інформацію про життя С. Воробкевича та його пошанування на Буковині з нагоди століття народин.

З входженням Буковини у 1940 році до складу УРСР про письменника-«попа» літературознавці атеїстичної країни не відразу почали згадувати. Лише в 1956 році про «буковинського жайворонка» наважився зі сторінок чернівецької обласної газети «Радянська Буковина» заговорити аспірант кафедри української літератури Чернівецького університету Федір Погребенник. Він надрукував статтю з нагоди 120-річчя з дня народження С. Воробкевича. Автор подав у статті короткі відомості про поета – про роки його дитинства та навчання, формування естетичних поглядів, про продовження

традицій Ю. Федьковича в поезії, прозі та драматургії у літературному процесі Буковини. У статті був відчутним вплив тодішньої ідеології, особливо коли дослідник багато говорив про вплив російської літератури на формування С. Воробкевича як письменника; нічого не згадано про священницьку діяльність письменника і композитора.

Значно повнішою за наповненістю фактичним матеріалом була стаття Ангеліни Коржупової «Український письменник і фольклорист», яка через десять років після статті Ф.Погребенника була надрукована у журналі «Народна творчість та етнографія» (№3). Дослідниця розглянула всі аспекти творчості С. Воробкевича, звернувши особливу увагу на використання письменником у своїх творах прислів'їв, приказок, народних сюжетів. Не залишила без короткого аналізу композиторську та педагогічну діяльність митця.

У 1964 році видавництво «Радянський письменник» випустило у світ збірку Сидора Воробкевича «Вибрані поезії» [15]. Упорядкували книжку, написали передмову, примітки і пояснили слова Василь Лесин та Олекса Романець. Видавці вмістили у збірці сто сорок два вірші поета, серед яких ліричні вірші, поеми і балади, а також пісні, які автор використав у драматичних творах. А ще цінність цього видання, що до нього включено майже два десятки віршів молодшого брата Сидора Григорія Воробкевича.

Обширна вступна стаття упорядників має назву «Сидір Воробкевич - поет». Тут подано досить широко біографію письменника, вплив на формування його творчої особистості середовища в якому зростав. Відчувається упередженість авторів передмови щодо впливу священницького сану автора на його творчість. Однак, ця збірка відіграла важливу роль для знайомства читачів з життєписом та поетичною творчістю С.Воробкевича. Вона складається з таких поетичних циклів: «Поезії», «Думки», «Балади і оповідання», «Чом красна Буковина», «Жартівливі вірші», «Пісні з драматичних творів». Заслуга літературознавців у тому, що вони розглянули творчість С.Воробкевича у загальноукраїнському контексті, навіть його

жартівливу поезію «Сонце гріє, як в Сахарі» порівняли з манерою Степана Руданського, окремі застольні вірші – з віршами Ю.Федьковича. Дослідники знайшли багато спільного із загальноукраїнською тематикою – історичне минуле, складні соціальні умови жителів Буковини, тема кохання тощо.

У 1986 році була надрукована збірка «Твори» Сидора Воробкевича (Ужгород, видавництво «Карпати»). Її упорядником, автором вступної статті «Жайворонок рідного краю» виступив письменник і вчений Михайло Григорович Івасюк. Це був уже великий здобуток у оприлюдненні вперше компактно, у добу перебудови в радянській державі, творів С.Воробкевича – *поезій* (цикли: «Над Прутом», «Пісні без назв», «Думки», «Балади і оповідання», «Чом красна Буковина»), *драматичних творів* (3 п'єси: «Гнат Приблуда», «Новий двірник», «Пан мандатор»), *автобіографічних матеріалів* («Записка Сидора Воробкевича про своїх предків (4.IV.1858)» та 6 листів – 5 до Ю.Федьковича та 1 до редакції «Ниви»).

Заслуга М. Івасюка в тому, що він позитивно оцінив і поезію, і прозу, і драматургію буковинського письменника та зазначив, що «С. Воробкевич не обмежувався буковинською тематикою. У своїх творах пропагував ідеї братерської єдності з усім українським народом, підносив мрію про добро, справедливість і світлу днину на рідній землі» [28, с. 21].

Через рік у київському видавництві «Дніпро» з'явилася книжка «Сидір Воробкевич. Вибрані твори». Упорядниками і авторами передмови та приміток виступили Петро Никоненко та Микола Юрійчук. На відміну від попередньої збірки тут поезії подані у дещо іншому порядку, прозу розділено на дві частини – «Оповідання» та «Із гуморесок про Безглуздів». З драматургії подано лише мелодраму «Гнат Приблуда». Вперше автори-упорядники подали статті С. Воробкевича – «Переднє слово [до альманаху «Руська хата»]», «Борислав і його земні скарби», «Музика українців [Буковини]».

Літературознавці дали професійну оцінку творчій спадщині С. Воробкевича. Зокрема писали: «Такою різноплановою, корисною для духовного розвитку нашого народу була громадсько-культурна діяльність С.

Воробкевича, змістовною і художньо довершеною в кращих зразках – його літературна творчість. Своїм словом, наснаженим великою любов'ю до рідного народу буковинський Жайворонок... забезпечив собі любов, шану й визнання читачів на довгі роки» [60, с.18.].

Об'єктивне, з позицій сучасного літературознавства, вивчення життя і творчості С. Воробкевича почалося лише на початку 2000-х років. Так у 2001 році в Чернівцях побачила світ перша частина із двох унікальної хрестоматії «Письменники Буковини» [68, ч.I]. Історико-літературну статтю про письменника підготував Микола Юрійчук, він також подав понад три десятки віршів поета, оповідання «Циганка», дві гуморески з циклу про містечко Безглуздів та статтю «Переднє слово [до альманаху «Руська хата»]». Стаття невелика, але наповнена найважливішою інформацією про С. Воробкевича.

Важливим у вивченні життя і творчості С. Воробкевича став 2003 рік, коли з'явилося монографічне дослідження Петра Никоненка та Миколи Юрійчука «Сидір Воробкевич. Життя і творчість» (Чернівці: Рута, 2003. 208 с.). Значення цієї праці безсумнівне: по-перше, вона написана з позицій сьогочасного українського літературознавства; по-друге, це перше найповніше дослідження про письменника, який в 50-70-х роках залишався наполовину не розкритим, особливо що стосується його священницької праці, церковно-музичної творчості. Нарис життя і творчості включає інформацію про життєво-творчий шлях С. Воробкевича, аналіз поезії, художньої прози, драматургії, публіцистики. Автори у вступній частині справедливо заявили, що ще дуже мало зроблено у незалежній Україні з популяризації творчості С. Воробкевича – у 1996 р. видавництво «Музична Україна» видало «Хорові твори» (загальна редакція, упорядкування та коментарі А. М. Кушніренка), були окремі спроби оцінити історичну прозу С. Воробкевича (Юрій Гречанюк) та внесок О. Маковея у дослідження його літературної спадщини (Олександр Попович). У дослідженні вперше охарактеризовано публіцистику письменника та його редакторську працю в церковно-літературному журналі «Кандела», а також його роль у випуску альманаху «Руська хата» в Чернівцях

1877 року.

На нашу думку, найбільшу роль у воробкевичезнавстві відіграв дослідник Петро Никоненко. Принагідно варто нагадати, що він ще в 1975 р. захистив кандидатську дисертацію «С. І. Воробкевич. Життя, творчість і місце в літературному процесі другої половини XIX ст.». Зрозуміло, що автор не зміг на той час сказати усього, що він думав про свій об'єкт дослідження. Але з настанням незалежної України П. Никоненко на основі величезного архівного матеріалу видав дві монографії про С. Воробкевича. Перша має назву «Буковинський жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича». У підзаголовку додано: «З додатком – репринтною копією прижиттєвого видання збірки поезій «Над Прутом» (1901)» (Ніжин-Чернівці, 2011). У книзі висвітлено життєвий і творчий шлях С. Воробкевича, при цьому використано численні архівні документи, листи і художні твори, спогади та відгуки про нього, літературно-критичні статті. Цінність ще й у тому, що до життєпису С. Воробкевича ще додається копія єдиної його прижиттєвої збірки «Над Прутом» (1901), виданої І. Франком.

Після надрукування монографії «Буковинський жайвір» П. Никоненко надрукував у чернівецькій газеті «Буковина» кілька статей, присвячених С. Воробкевичу: «Тарас Шевченко нам просвітив дорогу...» (Буковина. 2014. 7 березня), «Світи, батьку, світи світло... (Юрій Федькович і Сидір Воробкевич)» (Буковина. 2014. 8 серпня), «Я русин, але при тім правдивий буковинець» (Буковина. 2016. 13 травня). Ці публікації увійшли в «Додатки» до нової монографії, що побачила світ в 2016 році під назвою «Буковинський жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича», видання 2-ге з доповненнями і змінами [57].

У цьому виданні біографічного нариса про С. Воробкевича враховані побажання і слушні пропозиції читачів щодо конкретизації окремих фактів його життєпису та атрибуції джерел, з яких вони почерпнуті. Новизна цієї книги в тому, що текст доповнений розділом про Григорія Воробкевича – «Такого історика і філософа, як він, рідко де знайдеш» - та деякими

маловідомими або й зовсім невідомими фактами біографії С. Воробкевича, які досі не оприлюднювалися. У назвах розділів автор використав висловлювання С. Воробкевича, що взяті з його епістолярію та художніх текстів.

У кваліфікаційній роботі складно проаналізувати усі ті публікації, що були створені авторами, починаючи з 90-х років. Спробуємо хоча б нагадати найдосвідченіших авторів та їхні праці, що присвячені життю та творчості С. Воробкевича: Гречанюк Ю. – До джерел історичної повісті Сидора Воробкевича «Мість чорногорця» [21]; Довгань О., Гаврилюк О., Паламар Н., Фокіна К. – Буковинський Жайворонок: Методично-біографічні матеріали та методичні рекомендації на допомогу культурно-освітнім закладам області з нагоди 170-річчя від дня народження Сидора Воробкевича [25]; Кирилюк С. - Сидір Воробкевич як прозаїк межі (антропологічні та стильові параметри творчості) [33]; Ковалець Л. – З думками про велике. «Руська хата» як літературний маніфест Сидора Воробкевича : [До 180-річного ювілею письменника] [34]; Ковалець Л. – Сидір Воробкевич як об'єкт нового наукового спостереження : рецензія [35]; Кушніренко А. – Жайворонок буковинського краю: [До 170-річчя з дня народження Сидора Воробкевича] [38]; Мельничук Б. - Сидір Воробкевич у художній літературі. (До 180-річчя від дня народження видатного письменника й композитора) [55]; Пенцакова Л. - Бібліотечка вчителя-словесника. Сидір Воробкевич (Про його життя та творчість) [67]; Попович О. – Брати Воробкевичі в оцінці Осипа Маковця [72]; Шубравська О. Комедійний жанр у драматичній творчості Сидора Воробкевича [85] та ін.

Висновки до I-го розділу.

1.Отже, ознайомившись з оцінками, які дали життєвому і творчому шляхові С. Воробкевича літературознавці, можемо виділити три етапи такого поцінування:

- 1)кінець XIX - 30-ті роки XX ст.
- 2)50-80-ті роки XX ст.

3) кінець XX - початок XXI ст.

2. Найзначніший внесок у вивчення життя і творчості С. Воробкевича на першому етапі зробили І. Франко, О. Маковей, С. Смаль-Стоцький, В. Гнатюк. І. Франко відібрав з величезної кількості поезій С. Воробкевича «запахущу китицю» віршів і видав її окремою і єдиною прижиттєвою збіркою поета «Над Прутом» (1901). Упорядник, окрім професійної оцінки поетичного доробку буковинського майстра, вказав на його суспільно-культурну роль як «жайворонка нашого народного відродження».

3. О. Маковей увіковічнив праці С. Воробкевича тим, що зібрав, систематизував та проаналізував поезію, прозу та драматургію письменника і як наслідок – у 1909-1921 роках з'явилося тритомне зібрання творів Ізидора Воробкевича, споряджене вступною статтею та статтями-післямовами до кожної з книг О. Маковея.

4. Професор Степан Смаль-Стоцький дав найповнішу оцінку С. Воробкевичу у ювілейному виступі 17 травня 1887 р. Під час святкування у міському театрі 25-ліття творчої діяльності поета. Він визначив талановитому письменникові історичне друге місце в літературі Буковини після Ю. Федьковича.

5. Володимир Гнатюк у статті-некролозі дав широку оцінку значенню С. Воробкевича для розвитку літературного процесу на західноукраїнських землях.

6. З оцінок, що дали життєпису С. Воробкевича дослідники 50-80-х років XX ст. відзначимо статті Ф. Погребенника, А. Коржупової, В. Лесина та О. Романця. Праці цих вчених були позначені впливом ідеології радянського літературознавства. З упередженням велася мова про священницький сан С. Воробкевича.

7. Безперечним здобутком у воробкевичезнавстві стали праці літературознавців кінця XX – поч. XXI ст. Об'єктивну оцінку творчій спадщині, правдивий аналіз біографії С. Воробкевича дали П. Никоненко, М. Юрійчук. П. Никоненко у двох монографіях на основі правдивих архівних

матеріалів, листування по новому відкрив С.Воробкевича. У співавторстві з М.Юрійчуком він створив перший нарис в українському літературознавстві «Сидір Воробкевич. Життя і творчість», який розкрив усі грані життєвого і творчого шляху буковинського Жайворонка.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА

Сидір Воробкевич залишив по собі досить велику і різноманітну художню спадщину: поезію, прозу, драматургію, кілька науково-популярних статей, які пов'язані з його фольклористичною, літературознавчою, громадсько-культурною діяльністю.

2.1. Лірика

Спочатку повернемося до його поезії, яка, за визнанням критики, є найціннішою частиною його творчого доробку. І. Франко, О. Маковей, В. Лесин, О. Романець та ін. літературознавці вважали, що в ліриці С. Воробкевич був найсильнішим. Вважають, що поет написав понад тисячу діричних, ліро-епічних творів. Ми можемо вести мову про ті вірші, які зібрав у першому із трьох томів поета О.Маковей. У першому томі «Творів Ізидора Воробкевича» вміщено 232 ліричних твори та 45 ліро-епічних твори (поет називав їх «баляди і оповідання»).

У «Загальних замітках про поезії Ізидора Воробкевича» О. Маковей слушно вказав на два головні джерела творчості письменника: «Народні пісні і наша історія були першими джерелами єго одушевлення і творчості» [49, с.401]. Найцікавішими ліричними віршами С. Воробкевича О. Маковей вважав ті, що за своєю формою ближче стояли до народних пісень. У таких віршах добре відчувається музичний і словесний образи. У рецензії на поетичну збірку «Над Прутом» О. Маковей вказував саме на цю особливість Воробкевича-лірика: «Отсю двояку душу музики-поета мусимо мати на увазі, коли хочемо вірно оцінити його поезії; їх треба би не тільки прочитати, але й почути разом з мелодією, щоб сказати остаточний засуд» [46].

Лірична поезія С. Воробкевича відзначається жанровою різноманітністю та досить широким діапазоном тем і мотивів. Так, у ліриці поета можна виділити кілька жанрово-тематичних циклів, провідними з яких є патріотичні твори, вірші-пісні на родинно-побутові теми, пейзажна та

інтимна лірика, гумористичні й жартівливі вірші. Серед громадянських мотивів визначальними є мотиви любові до рідного краю – Буковини. Сюди відносимо такі вірші, як «Рідний край», «То моя Буковина!», «Мій краю, милий, дорогий», «То наші любі, високі Карпати», «Там би я співав», «Буковино дорога», «Наша Буковина» та ін. Саме з цих поезій постає наскрізний образ зеленої Буковини, швидкоплинного Черемоша та синього Прута. Так у вірші «То моя Буковина!» автор стверджує, що Буковина – це край, для якого б'ється серце у грудях, а пісні плывуть із вуст. Тут «рідне руське слово до серця горнуть всі», а красні дівчата і хлопці-соколи готові все віддати «за вітчину кохану». Дослідник поезії пошевченківської доби М. Бондар відносить вірш «То моя Буковина!» за жанровими ознаками до такого різновиду ліричного вірша, як вірш-розмірковування, оскільки в ньому присутнє активне особисте начало, справжня схвилюваність ліричного героя. Дослідник у цьому вірші бачить і певні риси гімну, адже він наповнений урочисто-піднесеним настроєм. М.Бондар висуває думку, що С. Воробкевич, як композитор, відштовхувався тут саме від настрою, від музичного звучання теми:

І де палкіше люблять?
 Де співу більше чуть?
 То наша Буковина,
 Наш срібноводий Прут.
 Тож вічно величайся,
 Цвіти, співай, грими,
 Мій рідний, милий краю,
 Добром, красов, людьми!.. [11, с.99]

Мотив гордості за рідний край, готовність пролити кров свою за нього звучить у вірші «Мій краю милий, дорогий!»:

Моя відрадо, краю мій,
 Горджуся я тобою;
 Пролити з серця я готов

За тебе кров всю мою.
 Ти, моя ненько дорога,
 Зелена Буковино,
 На світі сім мені ти все,
 Мій раю і родино! [11, с.140]

Образ Буковини проступає з поезій С. Воробкевича як складова частина української землі. Єдність буковинців з наддніпрянськими братами – це тема поезій «Кожий хвалить край свій рідний», «Чом так сумно, Україно», «У степу», «На красній Україні» та ін. У поезії «Де серце моє» автор мріє про об'єднані українські землі:

Вірли де літають,
 З сонцем розмовляють,
 Дніпрові де води
 Лиш просять свободи, -
 Там серце моє!
 Де в краю козачім
 Люд більше не плаче,
 Бо доля прибула,
 А лихо минуло, -
 Там серце моє [11, с.100]

У ліриці С. Воробкевича відчувається спротив автора політиці германізації Буковини. У багатьох віршах він підкреслює, що це «руський край» і закликає земляків до конкретної просвітницької роботи: «Чом красна Буковина», «Моє бажання», «Чорні хмари ся розпили». На нашу думку, найкращим зразком такої поезії є «вірш-заклик» (М.Бондар) «Руська піснь», в якому автор заявляє:

Покажім, що в наших жилах
 Не звелася руська кров,
 Що за правду, поступ, волю
 Кожий з нас на смерть готов! [11, с.102]

Уже хрестоматійним став вірш С. Воробкевича «Рідна мова». Справжнім патріотом автор вважає ту людину, яка поважає мову своєї матері:

Мово рідна, слово рідне,
 Хто ся вас стидає,
 Хто горнеться до чужого,
 Того бог карає
 Свої його цураються
 В хату не пускають,
 А чужії, як заразу,
 Чуму обминають.
 От тому плекайте, діти,
 Рідну руську мову,
 Вчіться складно говорити
 Своім рідним словом!
 Мово рідна, слово рідне,
 Хто вас забуває,
 Той у грудях не серденько,
 Але камінь має! [11, с.101]

Любов до рідного слова і пісні звучить також у поезіях «Пісне руська», «Старий вівчар», «Однісіньке добре слово часом...».

Майже з кожної ліричної поезії відчвається патріотизм С.Воробкевича як поборника у буковинському краї українського духу. Але він з великою симпатією ставився і до інших націй, представники яких проживали в Буковині. Якщо й іноді виникали якісь суперечки, то С.Воробкевич дуже толерантно розв'язував їх у своїх творах. Яскравим прикладом цього є вірші «Гарна волошка» та «Що старий Прут каже». У першому показано образ хлопця-русина, який поспішає до потоку, щоб заглянути у чорні очі дівчини-волошки (румунки), щоб почути ніжну пісню коханої. Він добре розуміє, що бар'єром до їх кохання є незнання мови одне одного, але почуття перемагають і він спішить на побачення.

У другому вірші С. Воробкевич говорить, що на Буковині споконвічно жили русини. Щоб толерантно довести свою думку представникам румунської національності, він толерантно пропонує звернутися до старого Прута із запитанням – «хто проживав давно у сих прекрасних сторонах?». І річка Прут дає таку відповідь:

Тут споконвіку жив
Тот син, що матір Русь святу
Над все, над все любив! [11, с.136]

Свідченням того, що С. Воробкевич з приязню ставився до румунської культури є його пісні на слова Класиків румунської поезії Михая Емінеску та Васіле Александрі, а також власні пісні, які настільки полюбилися серед буковинців, що часто виконуються як народні. Найяскравішим прикладом є пісня «Заграй ти, цигане старий», у якому автор з романтичним замилюванням поринає у своє дитинство:

Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю;
І грошей дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю
.....
Заграй, старий, отую піснь,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене
В колісці колисала [11, с.26]

С. Воробкевич у своїй ліриці звертався й до відтворення тогочасних соціальних проблем, зокрема, він порушував жовнірсько-рекрутську тему у таких віршах, як «Рекрути», «Як погнали новобранців», «Виріс в лісі дуб хороший», «На марші», «Де з журавлем криниця», «Сумно в гаю зозуля кувала». За своїми мотивами, образами, поетикою вони найближче стоять до народної пісні.

Багато ліричних віршів С. Воробкевича присвячені темі інтимних почуттів. Кращими зразками є такі твори: «Над Прутом», «Гуцулка», «Ой прийшов я до ворожки», «Щебетала ластівочка», «Клонить вітер всі тополі» та ін. Перша з них стала відомою піснею. Значна частина таких віршів за своєю образністю, символікою, одухотворенням сил природи нагадують народні пісні. Наприклад: «Заходить сонце», «Як ми вірно ся любили», «Чом, дівчино, не співаєш», «Як з Марійкою моєю» та ін.

Як з Марійкою моєю
Сумно, важко я прощався,
Осінь була, а з калини
Лист пожовклий осипався.
«Будь здорова!» - я промовив,
А Марія, як німа,
Остовпіла, мов зів'яли
Бідне серце і душа [11, с.56]

Високої майстерності сягнув С. Воробкевич у пейзажній ліриці. Пейзажна лірика С. Воробкевича, як стверджує П.Никоненко, - «це яскраві відбитки живих вражень людини, яка не тільки любить і розуміє природу, а й вловлює та уміє передати словом її величний рух, багатство барв і звуків» [59, с.66]. У поетичних пейзажах дихає краса буковинської природи – лісів, гір, долин, потоків, Черемоша й Прута. Найкращі зразки пейзажної лірики: «Вечір над Прутом», «Ліс дрімає», «Вечірня пісня», «Вже зайшло за гори сонце». У прекрасному вірші-мініатюрі автор створив ідилічну картинку, використовуючи зміни ритмічної будови вірша, алітератції:

Ліс дрімає, лиш верхами
Тихий вітер шелестить
І потічок між скалами
Ще шепоче, ще не спить.
Звук дзвіночка розлетівся
По долині і завмер;

Стало тихо, мир над світом

Темні крила розпростер [11, с.128]

С. Воробкевич не тільки милувався картинками природи, він дбав і про її збереження, піддавав критиці винищення лісових багатств Буковини. Яскравий приклад тому є вірш «Плакучий ліс», в якому автор одухотворює столітніх дуба, ялину, бука, березу, використовуючи при цьому прийом сну:

Сповнився живо сон дерев:

Ліс щез - знаку не стало,

Локомотива свиче там –

Що було, все пропало,

Вночі лиш шепіт блудить, мов

Забутий плач ялиці,

І дуба скрип, і бука шум,

Й берези-жалібниці [11, с.96]

С. Воробкевич заявив про себе в поетії як дотепний гуморист і сатирик. Особливо він полюбляв кепкувати над позакулісним життям священників, які любили «причащатися» і привертали до цієї справи й парафіян. Добрими прикладами є вірші «Світлий отче Харалампій» та «Монастир». На переконання П. Никоненка та М. Юрійчука за своїм змістом і формою окремі гумористичні вірші С. Воробкевича нагадують співомовки С. Руданського – «Сива ненька говорила», «Сонце гріє, як в Сахарі», «Сива гуска говорила».

Отже, як бачимо, у С. Воробкевича-лірика широким був діапазон тематики та проблематики. При цьому дослідники пишуть, що у нього були «справжні творчі знахідки, але й були речі, які свідчили про недостатній рівень майстерності, зокрема, істотні прогалини в опануванні правилами версифікації», «недостатнє знання живої народної мови [...]», чим можна пояснити «певну одноманітність словесно-образних засобів» [59, с.72-73].

2.2.Ліро-епос

З-під пера С. Воробкевича вийшло кілька десятків поем та балад. І. Франко вважав, що «ті епопеї» зашкодили його славі. Літературознавці В.

Лесин та О. Романець підтримали в 60-х роках цю думку, але водночас визнали цінність тих творів, які були побудовані на реальних фактах або мали під собою фольклорні сюжети («Скам'яніла багачка», «Панська помста», «Гуцул-сиротина», «Гуцульська доля», «Гостинець з Боснії» та ін.).

Ліро-епічні твори С. Воробкевича за проблемно-тематичним змістом прийнято поділяти на три основні групи: 1).Історичні; 2).Соціально-побутові; 3).Твори на сімейно-побутові теми.

Справді, будучи романтично-залюбленим в історичне минуле України, С. Воробкевич чи не найбільше звертався до цієї тематичної групи. Він є автором таких поем, як «Нечай», «Богдан Хмельницький», «Іван Підкова», в яких показав часи українсько-польських протиріч, а в поемах «Сагайдачний», «Черниця», «Мурашка» - боротьбу проти турків і татарів. Як відзначали П. Никоненко, М. Юрійчук, М. Івасюк, С. Воробкевич не сягнув особливих висот у поемах на історичну тематику, вони інколи розтягнуті, багатослівні. Проте, вважаємо, що на увагу заслуговує поема «Мурашка», яку варто було б рекомендувати для вивчення у середніх класах гімназій та ліцеїв, оскільки вона несе в собі великий виховний потенціал.

У «Мурашці» події розгортаються в часи боротьби українців з турецько-татарською навалою. У центрі твору – образ хлопчини-сироти, якого врятували від загибелі на полі бою козаки, через його низький зріст вони назвали його Мурашкою. Та проходив час, Мурашка зростав і мужнів у козацькому середовищі, зрештою, набравшись сили, мужності і хоробрості, став відважним отаманом. Коли відбувався бій за містечко Ладичин, Мурашка разом з козаками мужньо воює, демонструє героїзм, але все ж таки загинув:

Побачивши Ладичинську
Високу могилу,
Усміхнулась Україна
Та й заголосила.
Чого ж вона усміхнулась?
Що, бач, її діти

Умирати вміють славно,
 Як ніхто на світі!
 Чого ж вона заплакала?
 Що, бач, її діти
 Не уміють від неволі
 Свій край захистити [11, с.79]

Ті поеми, що були написані на правдивих подіях часів автора за актуальністю порушених тем, за художніми якостями навіть дещо перевершують «Мурашку». Це такі твори, як «Гостинець з Боснії», «Гуцульська доля», «Убога Марійка», в яких висвітлено складне життя буковинців в умовах імперської військової та соціальної політики.

У поемі «Гостинець з Боснії» автор показав період війни боснійців з турками. На війну забирають двох молодих буковинців: Івана – сина бідної жінки-вдови, яку в селі називають «зільничкою» (бо збирає зілля), та Андрія – сина старого Костя-багача. Андрій працював мельником. У бою під Глачиначем гинуть обидва сини-буковинці:

У Боснії у далекій
 понад Глачиначем –
 там літає чорний ворон,
 жалібненько кричить.
 Там високі дві могили
 Горі ся здіймають,
 Там соколи з Буковини
 Тихим сном дрімають [11, с.159]

«Гостинець з Боснії» можна віднести до ряду антивоєнних творів на кшталт поем Ю. Федьковича «Новобранчик», «Пуга».

Серед соціально-побутових поем виділяємо поему «Гуцульська доля», в якій висвітлено трагічний образ гуцульського керманича-плотогона Федора. За невелику платню він у святу неділю спокушається сплавити ліс. Раптово піднімається в Черемоші вода, лісосплав розбивається об скелясті береги, а

Іван гине під дарабами. Він залишив напризволяще діточок і дружину Настю, доля якої в поемі також трагічна – вона замерзає в лісі, коли пішла назбирати хмизу, щоб затопити в холодній хаті.

У баладі «Скаменіла багачка» С. Воробкевич на основі побутуючих ще при його житті переказах про скелю над річкою Путилівкою, що нагадує обриси жіночої постаті, порушив вічну тогочасну проблему – «бідний і багатий». Через фольклорний сюжет, опрацьований автором, у баладі в образі багатії жінки, що пожаліла шматок хліба для голодної вдови з дитиною на руках, втілено такі риси, як черствість і жадібність. Та, за народними сподіваннями, справедливість завжди перемагає. Від слів зголоднілої жінки з дітьми на руках «щоб ти каменем стала» багачка перетворилася справді на велику кам'яну брилу, яка височіє над гірською річкою і нагадує образ жінки.

2.3.Проза

Сидір Воробкевич залишив по собі кілька десятків прозових творів, серед яких вирізняємо оповідання, нариси, гуморески, байки. Осип Маковей у другому томі «Творів Ізидора Воробкевича» (1911 р.) помістив 23 прозові твори, що на сьогодні є найповнішим їх зібранням.

2.3.1.Оповідання

Хоча проза С. Воробкевича, за визначенням критиків, посіла друге місце після поезії, вона в загальноукраїнському культурно-літературному просторі посіла своє належне місце. Особливо за своєю проблематикою та художнім рівнем виконання виділяємо оповідання «Амбросій Остапкевич», «Мість чорногорця», «Циганка», гумористичні оповідання «Амбросій Остапкевич», «Панич Леонід», нариси «Наш театр у повітовому містечку Н», «Мошул Николай Сучавський».

Написання перших прозових творів припадає на середину 60-х років XIX ст., коли С. Воробкевич працював священником на парафіях Буковини. Саме тоді він почав листуватися з львівськими друзями народовцями, які надсилали йому твори українських поетів (І. Котляревського, Т. Шевченка) і

прозаїків (Г.Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, Ю. Федьковича). На думку П. Никоненка та М. Юрійчука, буковинський прозаїк вчився творити насамперед від Марка Вовчка (мова, форма творів), Г.Квітки-Основ'яненка (відтворення етнографічних картин з життя народу) [59, с.83].

Оповідання С. Воробкевича можна за проблемно-тематичним змістом поділити на три групи – а) оповідання про життя мешканців села; б) оповідання на історичну тематику; в) сатирично-гумористичні оповідання. Нагадаємо, що написання перших оповідань припадає на 1865-1866 роки. У 1865 р. створені оповідання «Турецькі бранці» та «Вимуштрований кінь», а «Олена» - в 1866 році. Останнє оповідання засвідчило, що письменник, на відміну від перших творів з романтичним началом, почав пильніше придивлятися до реального життя.

У перших творах про село – «Вимуштрований кінь», «Олена», «Суджена» С. Воробкевич більше уваги приділив змалюванню побуту, етнографії. У цьому плані характерним є й оповідання «Циганка», яке є «одним з кращих, найбільш художньо довершених ранніх прозових творів письменника» [59, с.85]. Цей твір за своєю сюжетною канвою дещо нагадує етнографічно-побутове оповідання Ю. Федьковича «Люба - згуба» та оповідання баладного характеру «Серце не навчити». Перші вступні речення оповідання «Циганка» вже розкривають романтичний задум автора у творі: «Що то те кохання може, до чого воно не доводить, та ще те безпам'ятне! Сказано: залюблений – все одно, що п'яний. Кажіть ви собі про таке кохання, що хочете, здорові, а я заодно кажу і казатиму, що превелике, безпам'тне кохання – а частенько так молодь кохається – тільки згуба молодому хлопцеві або дівчині» [11, с.225].

Далі у сюжеті оповідання автор ніби ілюструє свою тезу – «що таке кохання», розкриваючи романтичне і в той же час трагічне кохання юнака-гуцула і красуні-циганки Мари. Максим до безпам'яцтва закохався в Мару, і дня не може прожити щоб не побачити своє кохання, яке засліпило його. Мара ніби також покохала хлопця, виходила щовечора на побачення. Люди чули як

Мара, «сидячи пізнім вечором на призьбі, виводила сумним голосом пісню:

Вітер віє, повіває, лози нахиляє, -

Тяжко мені за миленьким, серце умліває.

І я тую довгу осінь переосіную,

А милого чорнявого не перебаную [11, с.229]

Річ у тому, що Мара присягалась на вірність іншому молодому циганові, але старий Джуван не дозволив стати під вінець з «убогим» циганом, якого донька всім серцем покохала. Тоді коханий подався заробити грошей і обіцяв вернутися. Так і сталося – він повернувся, що відразу відчув Максим у стосунках з Марою, вона почала не виходити на побачення. Одного вечора Максим підстеріг Мару із своїм суперником і вистрілив у нього з кріса.

Мара від трагічного кохання занедужала, пролежала хвора тиждень, знесилена чекала смерті: «Нараз дався чути здалека якийсь голос. Мара тривожно підвелася на постелі і стала наслухати. Се співав хтось пісню, жалібну, сумну... Мара [...] зірвалася з постелі, полинула до вікна, а до неї залетіла пісня»:

На високу полонину ясна зоря впала:

Ізрадила мене мила, - щоб долі не знала!

«Се мені, значить! Се Максимова пісня! – покрикнула недужа не своїм голосом, а там і повалилася нежива на поміст. Мати обняла її уже мертво...» [11, с.232]. Після похорону коханої дівчини-циганки Максим пішов на її могилу і покінчив із життям, вистріливши з кріса. «Через три дні положили Максима біля Мариної могили» [11, с.233]. Як бачимо, сюжет оповідання має суто романтичний характер і автор виявив справді високу майстерність у змалюванні головних героїв.

До ранніх оповідань С. Воробкевича належать «Олена» та «Суджена». Це твори, в яких автор показав соціально-побутове життя представників різних шарів населення. В оповіданні «Олена» змальовано трагедію дівчини, яку збездистинив син багача Данило. А вона, втративши психологічну рівновагу, кинулася разом з дитиною у пропасть, разом з нею загинув і кривдник.

Оповідання «Суджена» також побудоване сюжетно на історії кохання з соціальним підтекстом. Аниця й Іван покохали одне одного, та на їх перепоні стала соціальна дійсність, Івана забирають в рекрути. Тато і мама в цей час змушують Аницю на вінчання із багатим сином. Несподівано повертається з війська Іван, настає кульмінація- лісничий вбиває Гната - сина багача, під час його незаконного полювання. Ця подія допомогла Іванові і Аниці поєднати серця, вони одружуються. Автор засуджує соціальну нерівність на шляху до щастя молодих, осуджує шлюб з розрахунку.

Оповідання «Суджена» частково було надруковане в першому буковинському часописі – журналі «Буковинська зоря». Це видання на шістнадцятому числі припинило вихід у світ і тому оповідання С. Воробкевича не було надруковане до кінця. О. Маковей не включив до другого тому «Творів Ізидора Воробкевича» ці два твори, прозаїк у цей час почав відходити від романтики і більше звертатися до сюжетів з життя.

З кращих прозових творів, написаних у 60-90-ті роки, привертають увагу оповідання «Хто винен?», «Маковейка», «Гуцульська доля». В основі останнього оповідання лежить той же сюжет, що й в одноіменній поемі.

В оповіданні «Хто винен?» (1879 р.) йдеться про сина вдови Стефана, який закохався у доньку «дуки на все село» - Кифорякову Катерину. Стається так, що Стефана забирають у рекрути і весь час, перебуваючи у війську, він мріє про повернення до коханої. А коли повернувся з жовнірської служби, то від матері Катерини дізнається, що влітку у село наїхали якісь пани, які «ціле літечко міряли вздовж і впоперек наші гори, ліси, і полонини» [13, с.147]. Старий Кифоряк не один раз частував сих панів у своїй хаті, навіть ночували під його стріхою. «Настала осінь, почали бузьки і журавлі в чужий край відлітати ключами такими... Разом з ними потеклися і ті горемірці, а з ними і наша Катерина!..., - розповіла Стефанові мати Катерини, - Як ми добачили, що її нема, то осідлав покійник, і дмухнув за ними. Всіх він найшов, лиш одного ні, і дочки Катерини... десь пропала, мов під кригу утонула, мов поза хмару щезла! З сорому і скорби старий минувся, а я осталася і жду... тай жду!» [13,

с.147-148]. Ця новина сумом оповила серце хлопця. Щоб розрадити себе, він іде до лісу, де розмовляє з природою. Йому допомагають забутися пісні лісорубів, керманичів на Черемоші, які він чує вдалині. Все це допомагає парубкові у праці, «гоїть тілесні і душевні рани». Однак через кілька років повернулася в село Катерина. Її доля була вже скаліченою, вона стала повією. Стефан, знаючи про все, вирішив повернути минуле кохання, взяти за дружину Катерину, але вона ніби то й погодилася та не змогла відірватися від шляху розпусниці, потайки зустрічається з багатим Іваном Тодорчуком.

Пройшов час, на серці у Стефана запанував сум, «мрачна зима, лід і сніг; вони навіки придавили і покрили ніжну цвітку його щирої любові» [13, с.156]. Природа не мала сили повернути Стефанові душевну рівновагу: «в ліску він минувся, марно загиб; у вічний сон засипляли його величний шелест споконвічних дерев і солодкий спів маленьких пташок» [13, с.159]. А Катерина черговий раз зникла із села, «казали люди, що десь потому в городі скиталася і в шпитали загибла...», стала жертвою морального падіння.

Автор оповідання резонно ставить питання – «Хто тому винен?». А читач повинен зрозуміти, що тому винна мораль багатих, яка калічить життя таким бідним, але чесним, як Стефан.

Василка Вівчарюкова – головна героїня оповідання «Маковейка». Вона зазнала долі дівчини-біднячки, яку збездистинив син багача і покинув. Батько Василяни Кость Вівчарюк передчасно ліг у могилу через те, що «досить натерпівся бідолашний на сему світі»; «пушки» матері вдовиці Параски «хіба лиш у неділю спочивали; запрядала бідна, щоб душу пожити, пушками від себе крайну нужду відганяла» [13, с.209]. У таких сирітських обставинах зростала Василяна, з дванадцятирічного віку почала заробляти копійку у наймах. Письменник, подібно до Марка Вовчка чи Г.Квітки-Основ'яненка, розпочинає оповідання з характеристики нашої героїні: «Що то за гарна, уродлива, люба і лагідна дівчина була та Василка Вівчарюкова, кажу вам, дівчина, що в лузі калина, хоч і малюй! Де появиться, чи то в церкві, чи в поли, чив неділю при танци, то вже і всіх очі на ню направляться... Парубки, як

побачать, то вже і шепчуть: отсе раз козир-дівка, личко, як кров з молоком, а станок гнучкий, як у царівни» [13, с.209].

Василину прозвали «маковейкою» через те, що «як завітчає, було, ті, довгі чорні коси маковим цвітом, і як з високого, як та троща, житного або пшеничного стебла від часу до часу її пишненька головонька вирине, то думаєш, що то великий мак буйно розвився» [13, с.210].

Над чистотою дівочих чистих почуттів поглимився син багача Панька Стефурака, при дворі якого Василина була наймичкою. Вона довірила свої почуття багачькому синові Онуфрію: «у серцю Василини весна першої ніжної любови буйно розцвілася». Та не так сталося. Онуфрій одружився з донькою багача Федора Рубайла Оксаною. А Василина, обдкрена коханим, народила синочка.

Щоб вижити, прогодувати себе і дитину, покритка змушена денно трудитися на дідича. Кульмінацією у творі стала сцена вбивства у розпачі власного немовляти під час жнив у полі. Автор натуралістично змальовує сцену дітовбивства, але перед тим відтворює складний фізичний і психологічний стан героїні, яка, перебуваючи під пресом людських пересудів, втрачає контроль над собою і вдається до такого гріховного вчинку.

Отже, в оповіданні «Маковейка» С. Воробкевич виразно показав беззахисність бідної дівчини, коли вона потрапила у безвихідь. Василина відбула покарання, повернулася в село, де люди по різному сприймали її. Однак, ті, що співчували їй, випросили у священника для неї притулок в трупарні. Василина знайшла себе в тому, що вона споряджала тіла померлих, а під час похоронів потішала плачучих, розраджувала. До тогож «на вузькій нивці бідних вдів і сиріт трудиться вона, руки наче до свого прикладає, робить за поману і за прощенє тяжкого гріха, і зломаного крейцара не возьме» [13, с.219].

Та й Онуфрій не мав щастя у своїй родині. Оксана рано повдовіла через те, що розпився, двоє діточок-калічок полишив на неї. Коли мав помирати, то сказав таке: «Я окаянник тяжко согрішив, Василину скривдив, і се палить,

гризе мене, мов той червак точить душу мою; лиш з нею був би я був щасливий. Все пропало і я навіки!» [13, с.218].

Як бачимо, в оповіданні «Маковейка» переплелися ряд проблем: соціальна нерівність, зрада в інтимних почуттях, розплата за гріх.

Оповідання «Гуцульська доля» - одне з кращих оповідань С. Воробкевича про соціально-побутові умови життя і праці буковинців, які, щоб вижити, часто вимушені були йти на складі фізичні роботи, а це приводило до трагічних наслідків. Так сталося з Федором Дзвінчуком, який сплавив ліс на Черемоші в негоду і загинув під важкими дарабами у хвилях розбурханої ріки. С. Воробкевич вперше звернув увагу на життя таких робітників, як Федір. В українській літературі до змалювання важкої праці керманичів-плотогонів зверталися Марко Черемшина («Керманич»), Д. Харов'юк («Смерть Сороканюкового Юри»), І. Синюк («Братчику, рятуй!»). Сюжет, описаний автором в оповіданні той же, що і в одноіменній ліро-епічній поемі, про яку вже йшлося в нашій роботі вище.

Перу С. Воробкевича належить кількака творів на історичну тематику. Один з найбільших творів з цього ряду – це оповідання «Мість чорногорця» (1868 р.). Автор звернувся до показу боротьби південно-західних слов'ян (чорногорців) проти турецького поневолення у 60-х роках 18 століття за правління Степана Малого. З оповідання, що за обсягом наближається до повісті, відчувається співпереживання автора та симпатія до братів-слов'ян. Їхня визвольна боротьба нагадувала таку ж боротьбу українського народу проти турків і татарів. В оповіданні С.Воробкевич використав фольклорні, історичні, етнографічні джерела. О.Маковей у післямові до другого тому «Творів Ізидора Воробкевича» писав: «Основа оповідання історична і розмах в оповіданню досить великий. Видко, як і в поезіях, що під кінець побуту Воробкевича в горах в Рускій Молдовиці талант его ширшав і набирав сили та зважувався на теми, самі собою не легкі. Тут уже треба було більших студій історії, топографії і етнографії – і в оповіданні видко їх». [Т.ІІ. С.405] Тема боротьби чорногорців розкривається на прикладі сім'ї Радоничів, народного

співця Стояна та його доньки Миліци.

Доморощених поневолювачів простого люду представляє Радо Янкович, тому повстанцям доводиться боротися не лише із зайшлими ворогами, а й з внутрішніми. В оповіданні показано чимало безіменних патріотів, які кладуть свої голови за визволення від ворогів. Прикладом справжнього патріотизму є рибалка Петро Радонич і його сини Марко та Іво. Всі вони гинуть у боротьбі з ворогом від рук Рада Янковича. Саме з його допомогою туркам дістається голова чорногорського воєводи Степана Малого. Автор протиставляє цих відважних борців Янковичам, які заради збагачення йшли на зраду і продавалися ворогові.

З-поміж історичних оповідань, що частково висвітлюють фрагменти української історії, звернемося до твору «Турецькі бранці». В основу сюжету оповідання С. Воробкевич поклав факт про брата і сестру – Петра та Ївгу, які потрапили у турецький полон і вимушені були потурчитися: Петро став Юсуфом, а Ївга – Тгаран. Юсуф став слугою в багатого турецького купця, а Тгаран стала султаншею. Брат і сестра мали достаток, але відчували себе рабами, вони прагнули волі, повернутися на Україну. «Хоч добре пташині у клітці: і їсти і пити подостаток – та волі немає» [13, с.10].

Однієї ночі, недалеко від гарему падишаха, не спалося у своїй маленькій світлиці Юсуфові. Він, дивлячись на світ божий крізь відчинене вікно, задумався: «... нічка красна і мила, але ще миліша там на далекій Україні, де Дніпро грає, бушує – де степи мріють і попеліють. Там далеко за морем, там єго мила Україна...» [13, с.11]. У кінці таких роздумів Юсуф заспівав пісню:

До розпуки мені тяжко
Та на чужім краю,
Тут хоч сонце ясно світить,
Я 'го не видаю, -
Тут хоч співа соловейко,
Я єго не чую, -

Тут в розкошах сиротина
 Плачу і горюю.
 [13, с.12]

Тієї ж ночі Тгаран також не спала. При відчиненому вікні вона «витала душею на Україну, пригадувала собі неньку покійну Горпину і безталанного брата Петра... а тут і чує, і собі не вірить, що хтось то у Скутарі українську пісню співає... Серце зраділо і око засіяло...» [13, с.13]. Султанша дізнається, що пісню співав її брат Петро. Вони, зустрівшись, вирішили втекти додому на Україну. Та яничари наздогнали їх і вони загинули: «Полягла козацька голова Петра у далекій чужині, а Ївга купається вівіки у хвилях Чорного моря. Нема кому поплакати над бідними бранцями...» [13, с.24].

Оповідання «Турецькі бранці» належить до ранніх творів С. Воробкевича, коли він ще віддавав увагу козаколюбству. Про це писав О. Маковей: «Ціле оповідання – се прозова данина автора сему козаколюбному напрямови, який видко у переважній частині його перших писань» [13, с.403].

Чільне місце серед прозових творів С. Воробкевича посіли твори гумористичного та сатирично-гумористичного змісту. Автор добре знав народне життя, чув багато народних гумористичних оповідей та володів даром помічати те в людському житті, що виглядало непотрібним, зайвим і часом кумедним. Найяскравіше Воробкевич-гуморист-сатирик заявив про себе в оповіданнях «Амбросій Остапкевич» та «Панич Леонід». Як зазначають П. значенням вони довгий час не мали собі рівних на західноукраїнських землях, хоч гумористичні чи гумористично-сатиричні твори одночасно із С. Воробкевичем не без певного успіху писали Євген Згарський, Василь Лучаківський та ін.» [59, с.102].

Звернемося до оповідання «Амбросій Остапкевич». Оскільки С. Воробкевич зростав у священницькому середовищі і сам став священником, то він добре знав закулісне життя окремих шарів церковнослужителів і тих, хто допомагав у церкві здійснювати літургійні обряди, умів помічати не

завжди привабливі їхні характери тощо. У цьому оповіданні об'єктом художнього змалювання став дивакуватий за своїм характером сільський дяк Амбросій Остапкевич. Автор показує образ цього дяка в різні періоди його життя і доводить, що Остапкевич хоч змінився фізично, проте з роками його рівень розвитку залишився на низькому рівні.

З твору довідуємося, що він був сином буковинського дяка Лаврентія Остапкевича, в якого, окрім Амбросія, був ще старший син Сергій. «Старший син не мав доброї голови», - казав Лаврентій, тому не посилав його до школи і в майбутньому він став добрим господарем. Усі надії дяк покладав на меншого сина – «мізинка і пістунчика свого», посилав його до вчителя-дяка Севастіяна, щоб той навчив сина дяківської справи, адже Лаврентій хотів після свого відходу у вічність передати дяківство синові. Та під час науки Амбросій показав свою нездатність вчитися: «Не раз його чуприна в гарячій роботі малася, не раз спина від гупанців і гаманів учительських свербіла і дрожала, бо досить тупо лізла та ворожа азбука в голову нашого Амбросія» [11, с.174]. Коли Севастіян розлютився від неспроможності вивчити азбуку, то так звернувся до учня: «Тобі гуси пасти, не азбуки учитися; твоя голова – порожній гарбуз, замість мозку пусте клоччя!» [11, с.174].

Зрештою, аж на п'ятім році навчання Амбросій навчився Псалтир читати та своє ім'я, «мов квачем» підписати. Виріс Амбросій, «мов смерека, а здоровий, мов дуб». Хоч був парубком, але за розумом залишався дитиною. Чимало сил довелося докласти й батькові, щоб все ж таки син став дяком.

Не стало старого Лаврентія, а в селі іншого дяка не було, то й на прохання вдови Євфимії панотець взяв Амвросія за дяка у долішню церкву. На цій посаді дяк проявляв свої дивацтва, що виглядало смішно: як вийде апостола читати, то «або зашпортається і трохи не упаде... А як зачне співати алілуя, херувимську або що інше, то трохи перестане, віддихне, табачки понюхає і знов даліше співає, що аж духу не стає» [11, с.175].

Батьки повмирали і залишився нежонатий Амвросій на брата Сергія. Тож Сергій першим завдянням поставив перед собою одружити брата. Довго

перебирав у пам'яті своїх знайомих, де б віднайти дівчину, щоб сприйняла Амвросія таким яким він є і провадила господарство, яке залишив батько синові. Сергієві вдалося все ж знайти таку дівчину у родині знайомого ходачкового шляхтича Хоми Хабайла, що жив «під Садагурою». Розмова з Амвросієм щодо одруження, процес підготовки до сватання, безпосередньо саме сватання, весілля – це ті сюжетні моменти, в яких С. Воробкевич характеризує свого героя у гумористичних тонах, як дивака. У себе на весіллі Амвросій так танцював, що «аж з віри сходив», «як став свою панну на всі боки обертати, мов на крилах її носив, - то в одвірок гримнув, що аж хата стряслася, тов бас вдарив, що аж верхнє дно заломилося, а він все гуляє та гуляє» [11, с.188].

Амвросій не довго тішився своєю Пелагією, бо через п'ять літ став удівцем. Нічого не змінилося в дякові і після відходу дружини, «не дбав він опісля ні про що», «став він справдішнім чудовищем. Чи вліті, чи взимі не скидав він своєї баранкової шуби, хоч голубе снятинське сукно вже зовсім зрешетіло» [11, с.189]. Підперізувався Амвросій крамським поясом, з-за якого висіла хустка-ширинка, носив чоботи аж поверх коліна, які щосуботи мастив дьогтем, щоб «не давили дяківських ніжок». Щосуботи до Амвросія «втішно шкандибав» - старий Гаврило Морозенко на здійснення обряду «власистриження і брадоголенія», адже за чарку горілки і кілька денарів на тютюн міг би й «самого люципера стригти і голити».

Ось так змалював Амвросія Остапкевича письменник і в останній період життя – нічого не змінилося в характері, поведінці, звичках, «лиш погнувся трохи під тягарем шістдесятилітньої старості» [11, с.191].

Отож, в оповіданні «Амвросій Остапкевич» С. Воробкевич показав представників буковинської ходачкової шляхти, проявивши при цьому майстерність письменника-гумориста. О. Маковей у післямові до другого тому «Творів Ізидора Воробкевича» писав: «В-ич попри романтичну дорогу вже шукав собі іншої, реальної, і бажав подавати правдиві образки з життя. Рисунок дяка трохи скарикатурований, - так бодай здається нам, теперішнім

людям, - однак загально се чоловік живий і природний, хоч і диwak. Обставини, серед яких довелося йому жити, описані живо і вірно...» [50, с.404.].

Серед творів, написаних в сатирично-гумористичних тонах під кінець 90-х років XIX ст. варто згадати про оповідання «Панич Леонід» (1898 р.). Вважають, що це одне з найбільш довершених оповідань. У ньому йдеться про руйнування укладу життя буковинської шляхти, її економічне і моральне падіння. У вступі автор пише: «В кожній закутині сего світа знаходяться нездорові виростки рода людського; вже від природи їм судилося становити плюгавий матеріал людського соціального гною». С. Воробкевич має на увазі «так звану напівінтелігенцію» [10, с.298], яка «заразливо слабості виквочує, все обгортає, мов той поліп своїми довгими і шкідливими руками», ширить «моральний упадок» [10, с.298]. У ході розвитку сюжету автор засуджує представників буковинської шляхти за бездіяльність, безгосподарність та марнотратство.

У назву оповідання винесено ім'я, на перший погляд, головного героя панича Леоніда, сина Пульхерії. Але насправді у центрі твору постають деморалізований шляхтич Олімпій та Пульхерія – донька збіднілого шляхтича, яка стала свого часу на розпусний шлях.

Олімпій походив із родини багатого шляхтича, якому від батька залишилися чималі статки, яких, як зауважує автор, - «при розумній, здоровій господарці стало би було і правнукам». Однак «по нечуваній марнотраті настали клопотливі злидні» [10, с.299].

Полишившись без маєтку, батьківської землі, Олімпій іде до міста, де поселяється у найгіршому готелі під назвою «Під когутиком». Щоб підкреслити жалюгідність життя збіднілого шляхтича, С. Воробкевич подає опис побутових умов у готелі та в кімнаті Олімпія, де на столі стояла пляшка з горілкою та почеплені на стінах портрети жінок. Безперечно, інтер'єр кімнати зі старими знищеними шафою, столом говорить про спосіб життя, який вів наш герой. Фізичний стан героя доповнює портретна характеристика: «Мертвецьке, як у мумії жовтаве, морщинками покрите лице наповняло тебе

страхом, набресклий носик горів, мов козачий кармазин, брита борода, підстрижений сторчастий вусок лиш по часті крив м'ясисті уста, сиві неспокійні очі з кліпаючими віками, лиса голова з рідким шпаковатим волоссям, ряпава гарна бородавка під правим оком, згорблена і схудла постать, старий сафрановий шляфрок, струксові панталони, зелена з лискучими гудзиками камізелька, на ногах сафіянові домові черевики, в руці довгий цибух з файкою...» [10, с.300].

У місті Олімпій не дав собі пропасти, почав «гешефтувати». Найбільше йому вдавалося заробити на зводинах тих, хто хотів одружитися. Навіть вирішив заробити на своячці Пульхерії, в якій був син Леонід і якого Олімпій вирішив одружити та й мати з того зиск. Оскільки Пульхерія хотіла невістки-багачки, то Олімпій знайшов для Леоніда дочку вдови-дідишки.

Пульхерія була дочкою збіднілого шляхтича. Оскільки залишилась у молодому віці сиротою, то вийшла заміж за старшого, але багатого дідиша. Проте не шанувала сім'ї, а знайшла собі молодого дідиша, з яким фліртувала, вихованням сина не мала часу займатися.

Коли Пульхерія дізналася, що Олімпій хоче засватати Леоніда за Фльорику – доньку багачки Маріори, то тоді вона заговорила про свою бідність, адже наречений не мав навіть пристойного костюма. За намовою Олімпія Пульхерія продала землю, двір, а сама пішла і найняла житло. Звичайно, Олімпій «поживився» біля родички.

Образам Олімпія та Пульхерії, які прогайнували свої маєтки, морально деградували, С.Воробкевич протиставив образи розумного, культурного, вихованого Леоніда та дідишки-вдови Маріори і її доньки Фльорики. Маріора – це працююча жінка, вона підтримує своє господарство, навіть допомагає бідним. Фльорика – це молода скромна, вихована і щира у взаєминах дівчина.

Осип Маковей, характеризуючи оповідання «Панич Леонід», писав: «...Живим і правдивим є Воробкевичеве оповідання з 1898 р. п. з. «Панич Леонід». Воробкевич мав тоді вже 62 роки життя, коли писав се оповідання, і здається, сим старшим літам автора треба приписати за велику балакучість,

особливо в початку оповідання; однак мимо того люди, виведені тут Воробкевичем, інтересні і типові для давнішого життя буковинської шляхти. Коли від оповідання вимагаємо правдивого образу якогось часу і верстви людей, то в «Паничу Леоніді» ми се находимо. Попри «Амброзію Остапкевичу» і «Мошулі Николаю» - «Панич Леонід» се третій Воробкевичів образок з верстви такої, якої на Буковині ніхто не описував. В тих оповіданнях і споминах є стільки місцевого, буковинського колориту, що они, як копії колишнього життя, ще довгі часи повинні будити інтерес у читачів» [50, с.408-409].

2.3.2.Нариси

У 70-90-х роках XIX ст. С. Воробкевич звернувся до написання жанру художнього нарису. У цей час він створив такі нариси, як «Наш театр у повітовому містечку Н» та «Мошул Николай Сучавський». Характерними ознаками цих нарисів є те, що вони за своїми жанровими ознаками наближаються до жанру оповідання. До того ж у першому нарисі автор уміло поєднав гумор і сатиру, правдиву реалістичну оповідь. У другому нарисі показав долю таланту, який самотужки не міг пробитися на велику сцену, а заробляв на прожиток грою на скрипці у маєтках багатих вельмож.

У нарисі «Наш театр у повітовому містечку Н» С. Воробкевич порушив важливу і актуальну проблему – жалюгідне становище західноукраїнського театру в другій половині XIX ст. Письменник знав про це із власних спостережень, адже у 80-х роках очолював у Чернівцях «Руське музично-драматичне товариство», мав можливість спілкуватися з режисерами, акторами, зокрема львівського театру «Руської бесіди», які гастролювали по Буковині та Галичині. Якщо у великих містах були ще приміщення для театральних вистав, то по селах, у повітових містечках доводилось грати вистави по великих стодолах, стайнях тощо.

Нарис написаний від імені автора-оповідача, який побував у невеличкому повітовому містечку Н. і поділився своїми враженнями від побаченого. При цьому автор використовує гумористичний, іронічний, іноді й

сатиричний тон розповіді. У же з перших рядків твору спостерігаємо в якій манері ведеться знайомство з цим містечком: «Нераз я їздив через повітове містечко Н*. Фізіономія сего містечка така, як кожного іншого; вони всі будовані після одного шаблону. Отже, є там похила церковця з двома хрестами; третій вітром звалений, давно спочиває у трупарні. У коршмі за столом такі самі, як всюди, заливайки...; у двірникових руках є палиця, а під пахою «амтсдінера», без котрого нічого не обійдеться і котрого всюди повно, є папери; в містечку кафтани і пейси, гуси, безроги; в діравих сорочках замазані, цікаві, мужицькі діти; на дорогах, розуміється, болото, сміття, гній і смрід» [13, с.128]. Але за цією картиною-описом міста подається незвичайний святковий стан мешканців цього містечка: «Що нині з тим містечком сталося? Куди глянуЄ інша фізіономія, хоч нині ані сабаш, ані неділя. Все утішне, гарне і свточне» [13, с.128]. Як з'ясовує автор, до міста приїхав театр і має відбутися вистава. Використовуючи гумористичний тон розповіді, наш оповідач знаходить цей театр і навіть побувати на театральній постановці. Він був переконаний, що коли виставляють п'єси, то мав би бути й якийсь театр. По дорозі зустрів хлопчика, який справив автора: «От туди йдіть, паночку... - де так дуже воробці цвіркають; у тій стодолі муть нині кумедію грати» [13, с.129]. Звичайно, що замість уявного приміщення театру автор-оповідач побачив перед собою «гарну, величну стодолу», яка колись була «покрита соломою», а тепер «стріха подобала на гній; на ній зеленівся мох». Думки про гарне приміщення театру від побаченого швидше розвіялися і автор вдається до професійних відступів-роздумів про справжній театр: «Нераз глянув я на убогу руську сцену і мене заболіло щось у серці, наче б його затроєна стріла пробила. Пробудився я з мого солодкого чародійного похмілля, дивлюсь і ще раз дивлюся, а мої горді ілюзії, мої золоті сни щезли, марно розплилися, як ті бульки на гнилій багновині» [13, с.133].

Далі подано опис примітивних декорацій цього мандрівного театру, обшарпані картини художника говорять про надзвичайну бідність. Автор іронічно змальовує публіку, яка зібралася на виставу. Зрештою, йде опис

майстерної гри акторів. Проте, коли настав трагіфінал поставленої п'єси, публіка відреагувала бурними викриками, стукотом палиць і вигуками, адже вона звикла, що кінець мав би бути щасливим: «Кінця хочемо! Кінця! Як ні, то гроші нам зверніть!». Найбільше лютував «пан економ», «найбільший знавець» театру.

Щоб угамувати роз'ярілу публіку директор театру вирішив відіслати до глядачів на сцену «коміка», який викрутився із такої ситуації і доповів, що усі герої залишилися живими. Аж тоді глядачі затихли, почали кидати акторам квіти і навіть вирішили зробити «пожертви» на театр – хто «корець бараболі», «бобику і фасольок», «яблочок для бідної Олени», «пів ока горівки для Івана і Микити».

Автор у вуста артиста, що заспокоїв публіку, вклав гіркі іронічні слова: «Спасибі, дорога публіко; ти великодушно підпираєш свою рідну сцену».

Як спостерігаємо зі змісту цього нарису, автор-оповідач добре розумівся на театральній справі, вболівав за долю народного театру, і поміж іронічні та сатиричні описи театального життя у повітовому містечку Н вкраплював свої роздуми і переживання за стан театального життя.

Сидір Воробкевич, будучи не тільки драматургом і театралом, був ще й музикантом, композитором. Він, як ніхто інший, добре знав як складно було талантові з народу пробитися у велике мистецтво. Очевидно тому й у нарисі «Мошул Николай Сучавський» вирішив змалювати долю саме такого самородка-скрипаля, якому довелося заробляти на окраєць хліба своєю «чародійною» грою на вечірках багатих.

Герой нарису – це справжній музика Николай, якого автор-оповідач запам'ятав ще з дитячих літ: «Я запам'ятав Ніколая ще малим хлопцем і сьогодні стоїть він, як живий, передо мною, у шовковій антерею, підперезаний турецьким шалем, у кафовій джубі (рясі), з розпівками замість кишень – взиміся джуба була підбита толубом – а на лисій голові червоний фес із синім кутасом... Люди говорили, що він був з того роду, де дівтора в-одно кричить: «Тату, сала! Мамо, люльки!» Чи правда се, не знаю.» [13, с.220]. Автор далі

подає штрихи до портрета музики: «хоч лице мав подзьобане віспою, але густий, уже сідиною припорошений вус, гарно відбивав від бритої бороди, а карі, орлині очі, густі брови і милий усміх на устах кожному казали, що мошул Николай чоловік доброго і лагідного серця» [13, с.221]. Свою доброту, лагідність мошул виливав через мелодії. Ніхто не міг так розрадити душу людини, «утулити твій жаль» чи «загоїти рану в душі», як він. І чинив він це не словом, бо за натурою був мовчазливим, а своєю скрипкою, «чорною, як пекло, як гріх, а голосною, як весняний спів воскресшої природи». Музика володів даром «лікувати людей зі смутку і розпуки своєю грою». Слава про нього ширилася і в Сучаві, і в Молдові, і в Семигороді, і в Галичині. Своєю грою він духовно об'єднував різні верстви населення і різних національностей.

Добре підмітили дослідники П. Никоненко та М. Юрійчук, що автор нарису сам глибоко розумів і любив музику, тому в «його уяві музичні образи оживають, мелодії коломийки матеріалізуються у вигляді образів конкретно-зримих» [59, с.139]. На підтримку цієї тези наведемо цитату з твору: «Дрібненькими звуками виводив він перед тебе цілу Верховину, тобі привиджувалися високі зелені Карпати, ватажко Довбуш зі своїми товаришами, бистрий Черемош, легіні в павах і черчикових строях, дараби і керманичі і дика забава на майдані, у котрій ostrі топірці мов птахи літають понад головами» [13, с.222].

С. Воробкевич романтично заглиблюючись у часи Николая Сучавського, відтворює не лише його образ, але й узагальнює образи поціновувачів його мистецтва гри на скрипці. Автор згадує випадок, свідком якого сам був, як пани у Дорні Ватрі подали Неколаєві пугар з червоним вином і один з них кинув у вино «щиро-золотий дукачик», а за його прикладом послідували навіть турки, котрі на той час торгували деревом на берегах Золотої Бистриці. Але це були часи, які відійшли в минуле. Як зауважує письменник, «тепер ся, милий Боже, все змінилося, мужик збіднів, а заможніший морить свій ум клятою брагою-горівкою, а хто ще має звідки випити склянку вина, то як за кару ликає гидкий квасок і лише кривиться» [13,

с.227]. У нарисі в сатиричному тоні подається корчма єврея Нухима, де завжди були відвідувачі, а секрет полягав у тому, що на подвір'ї корчмаря завжди стояли бочки з новим молдовським вином. У залі корчми любили «засідати» «пан фервальтер» (місцевий управитель), в кого вдома висіли три ліскові палиці, «котрі, коли б уміли говорити, то склали би цілий епос про єго доброту і народолобіє», з-під його «повновидого, червоного лиця звисало аж кілька підборідків, а живіт подобав на гарненький анталок». Поряд від «Зевса сего Олімпу» сидів пан оберферштер (старший над лісниками) – «високий та тонкий,.. що аж крізь ребра світилося», щасливий, адже «з води і з ліса доля єму водно повні вози везла». Ліворуч від пана фельвальтера сидів «поважний протопопа», «на всю околицю богач, бо доля носила єму рано і вечер свіжий колач. Був він товстий і здоровий, мов рідний брат фервальтера» [13, с.227-230]. Окрім цих трьох «королів-тузі», у Нухима гостили «двірник-селянин», «диякон» із сусіднього монастиря, «два урядники», «один мандатор без служби з роззявленим ротом і витріщеними очима» і учитель «нормальної школи». Далі автор-оповідач передає як враз змінилися ті «три тузи», коли заграли скрипки, загуділи басы... «Всі три поробилися нараз такі поважні, мов бюсти з мармуру». Автор запитує: «Чому?» і тут же відповідає, що всі вони «були на гріш дуже ялові, і хоч для свого горла та черева нічого не жалували, але щоб і музикантові дати крейцар, се було в них марнотратство» [13, с.232]. Проте, наш оповідач, який був знайомий з мошулом Николаєм, шляхом своїх хитрощів і змовин зі своїм кумиром все ж таки розкошелив цих трьох не бідних відвідувачів Нухима. Николай упродовж ночі пригравав їм і своєю чарівною грою «взяв тугі мошонки трьох старих тузів» [Там само. С. 235].

Називаючи мошула Николая чародієм, С. Воробкевич наостанок підтвердив цю думку: «Єго штука [мистецтво -Г.М.] – се був ключик, котрим він отвирав замки і найтугіших скупарів» [13, с.237].

Отже, у нарисі «Мошул Николай Сучавський» С. Воробкевич показав своє розуміння ролі музичного мистецтва у житті людини. На нашу думку, письменник якщо б не був професійним музикантом, то ніколи б не зміг

створити такого витонченого твору про долю музики-лаутара. Подібну думку можна висловити і про нарис «Наш театр у повітовому містечку Н», адже С. Воробкевич був ще й драматургом, своєю творчістю він сприяв створенню справді професійного народного театру в Галичині і Буковині.

В цілому, нариси С. Воробкевича – це правдиві картини з реального стану українського культурного життя другої половини XIX ст., живим свідком яких був відомий буковинський письменник і композитор.

Висновки до II-го розділу.

1. Отже, як бачимо, у С. Воробкевича-лірика широким був діапазон тематики та проблематики. Так, у ліриці поета можна виділити кілька жанрово-тематичних циклів, провідними з яких є патріотичні твори (насамперед постійне звертання до образу Буковини, до рідної мови), вірші-пісні на родинно-побутові теми, пейзажна та інтимна лірика, гумористичні й жартівливі вірші. При цьому, як відзначають дослідники його творчості, у нього були справжні творчі знахідки, але й були речі, які свідчили про недостатній рівень майстерності, зокрема, істотні прогалини в опануванні правилами версифікації, недостатнє знання живої народної мови.

2. З-під пера С. Воробкевича вийшло кільканадцять поем та балад. І. Франко вважав, що «ті епопеї» зашкодили його славі. Літературознавці В. Лесин та О. Романець підтримали в 60-х роках цю думку, але водночас визнали цінність тих творів, які були побудовані на реальних фактах або мали під собою фольклорні сюжети («Скам'яніла багачка», «Панська помста», «Гуцул-сиротина», «Гуцульська доля», «Гостинець з Боснії»).

3. Оповідання С. Воробкевича можна за проблемно-тематичним змістом поділити на три групи – а) оповідання про життя мешканців села; б) оповідання на історичну тематику; в) сатирично-гумористичні оповідання. Написання перших оповідань припадає на 1865-1866 роки. У 1865 р. створені оповідання «Турецькі бранці» та «Вимуштрований кінь», а «Олена» - в 1866 році. Останнє оповідання засвідчило, що письменник, на відміну від перших

творів з романтичним началом, почав пильніше придивлятися до реального життя.

4. У нарисі «Мошул Николай Сучавський» С. Воробкевич поклав своє розуміння ролі музичного мистецтва у житті людини. Якщо б він не був професійним музикантом, то ніколи б не створив такого витонченого і правдивого художнього твору про долю музики-лаутара. Подібне простежуємо і в нарисі «Наш театр у повітовому містечку Н», де він продемонстрував свої добрі знання щодо стану українського тогочасного театру, адже С. Воробкевич був ще й драматургом, своєю творчістю сприяв становленню справді професійного народного театру в Галичині і Буковині.

РОЗДІЛ III

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА

Із здобуттям Україною незалежності для літературознавців відкрився величезний пласт роботи із заповнення білих плям в українському літературному просторі. Водночас із поверненням у літературний процес заборонених чи мало відомих імен почали змінюватися й навчальні програми як у закладах вищої освіти, так і в закладах загальної середньої освіти. Зокрема до програм з української літератури 5-12-х класів, затверджених Міністерством освіти і науки України до змісту навчального матеріалу було запропоновано ввести по кілька годин з літератури рідного краю.

Літературне краєзнавство – це надзвичайно важлива частина літературної освіти школярів. Це один із напрямів у розвитку літературознавчої науки, який передбачає вивчення фольклорної спадщини, життєвого і творчого шляху письменників того чи іншого краю, області України у зв'язку з історичними, культурними подіями, побутом, звичаями мешканців.

Вивчення літератури рідного краю – це водночас одна із проблем у програмі курсу української літератури. Жодна з програм, що були укладені за старим Державним стандартом освіти чи за новими сучасними (модельними) програмами не розв'язують усіх проблем, які постають перед учителями, особливо у час воєнного стану в державі.

Насамперед вчителі в сучасних умовах повинні самі вирішувати, скільки годин відводити на вивчення літератури рідного краю, від яких методичних рекомендацій відштовхуватися. У школах, згідно з програмою з української літератури, передбачено вивчати цей курс в кожному класі – з 5-го по 11-й.

За програмою Державного стандарту базової повної середньої освіти 2011 року у 5-9-х класах було передбачено по 4 години в 5-8 класах і 2 години в 9 класі для літератури рідного краю.

За програмою для 10-11 класів (рівень стандарту) передбачено по 2 години в 10-11 класах і за профільним рівнем – по 4 години.

Нові програми для 5-6-х класів нової української школи за Державним стандартом середньої освіти не подають орієнтовного розподілу годин. Щодо календарного планування, то вчителі повинні обговорювати його на методоб'єднанні в школі. Але, за традицією, вчителі можуть дотримуватися і попереднього розподілу годин в 5-6-х класах НУШ.

Щодо 7-9-х класів, то в НУШ існує програма з української літератури, за якою почали навчатися семикласники. Ця програма передбачає по одній годині і в першому і в другому семестрах 7-9-х класів. У порівнянні зі старою програмою, то кількість годин у 7-8-му класах скоротилася удвічі, а в 9-му класі залишилася незмінною.

Програми для учнів 10-11-х класів визначають майже однакові результати діяльності учнів. При цьому вести мову про навчальну мету в 10-11-му класах є дуже важливо, адже учні старшої школи зорієнтовані на підготовку до ЗНО, куди твори з літератури рідного краю майже не потрапляють.

Вчителі-філологи зобов'язані стимулювати вивчення літератури рідного краю, метою цього процесу є:

- розширення культурно-літературного кругозору;
- виховання патріотичних почуттів – гордість за визначних письменників – вихідців з рідного краю;
- бути обізнаним з історичним минулим і сьогоdnішнім життям місця проживання учнів;
- уроки з ЛРК формують уявлення учнів про мовні особливості літературного процесу рідної землі – функціонування діалектів, говірок;
- вивчення ЛРК сприяє усвідомленню в учнів гордості і причетності до України як великої держави, особливо в тих регіонах, де донедавна переважала російська мова;

- знайомство із письменниками-земляками стимулює вивчення ЛРК, а також розвиток власних творчих здібностей;
- уроки з ЛРК сприяють розвивати творчі пошукові можливості учнів, особливо, коли вчителі доручають їм створити презентації про письменників-земляків, які жили і творили чи є сучасниками в рідному краї.

При вивченні ЛРК вчитель повинен виокремити основні методи та форми вивчення матеріалу в тому чи іншому класі, враховувати вікові особливості учнів. **У 5-8-х класах** можна використати такі види роботи:

1)бесіда; 2)обговорення змісту книжки чи окремого твору; 3)коментування з елементами лекції; 4)бесіда з елементами диспуту; 5)екскурсія (очна, заочна); 6)конкурс на краще знання творчості письменників рідного краю.

Для учнів **9-11-х класів** доречно використовувати такі методи навчання:

1)лекція про життя і творчість письменника; 2)оглядова лекція про літературний процес певного краю; 3)написання творчої роботи; 4)семінар чи практичне заняття за творчістю відібраного письменника; 5)літературна конференція (очно чи онлайн); 6)зустріч з письменником; 7)екскурсія в музеї чи по літературних місцях краю; 8)круглий стіл (обговорення проблемних питань, різних наукових думок щодо творчості письменника).

Робота вчителя на уроці з ЛРК повинна бути підпорядкована меті та завданням уроку. Для досягнення мети слід враховувати особливості творчого стилю письменника, родову, жанрову специфіку його творів. При цьому можна застосовувати такі види робіт, як виразне читання текстів, творчі перекази, інсценізації творів. Методист І.Маріанська пропонує такі форми подачі навчального матеріалу: «оживлення» подій та словесний опис картини; підготовка та обговорення відгуків, анотацій, рецензій; дослідно-пошукова робота в місцевих бібліотеках, музеях, картинних галереях, архівах; виписування образних висловлювань, афоризмів; підготовка виставок

літературних, мистецьких і художніх творів, публікацій, репродукцій; запис інтерв'ю автора, його рідних, друзів, знайомих; підготовка словників термінів, понять; виставка учнівських ілюстрацій до твору (творів); сценічні замальовки, фрагменти відеофільмів» [53, с.4].

Щодо структури та змістового наповнення уроку з ЛРК в 5-8-х класах сучасна методична наука радить такі пункти уроку:

- Бесіда, створення психологічної установки на уроці.
- Актуалізація опорних знань, евристична бесіда, фронтальне опитування тощо.
- Ознайомлення учнів із творчою персоналією письменника.
- Слово вчителя про місце твору (творів), який вивчатиметься у доробкові митця.
- Сприйняття та осмислення змісту твору, характеристика персонажів.
- Пошук відповідей на запитання учнів і вирішення проблемних питань твору.
- Узагальнення прослуханого учнями на уроці матеріалу.
- Підсумки уроку та коментар до домашнього завдання. [53, с.4-5].

Для уроку з ЛРК в 9-11 класах рекомендують такі пункти щодо структури:

- Актуалізація опорних знань учнів.
- Опрацювання літературно-критичних праць про життя і творчість письменника.
- Словникова робота над літературними термінами.
- Сприйняття і осмислення змісту твору, його жанрової специфіки та стилю автора.
- Розв'язання учнями проблемних завдань залежно від їх інтелектуальних можливостей та психофізіологічних особливостей (робота в групах, парах; виконання завдань літературознавчого характеру; підготовка презентації або відеофрагментів).

- Встановлення логічних зв'язків, закономірностей у проаналізованому творі чи творчості.
 - Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду.
 - З'ясування завдань до наступних занять за творчістю письменника.
- [57. С.5 за Дупл].

Наші рекомендації щодо вивчення творчого доробку Сидора Воробкевича у ЗЗСО.

Враховуючи вікові можливості учнів, пропонуємо у **5-8-х класах** на уроках літератури рідного краю вивчати такі твори буковинського Жайворонка, які розвиватимуть в учнів почуття любові до рідної мови, історії краю:

а) з лірики: «Рідна мова», «До тебе, мій краю», «Кого я люблю», «Гей, учімся!», «Журавлики», «Веснянка», «Над синім Прутом верболози», «Осінь», «Мій краю милий, дорогий!», «То моя Буковина»;

б) з ліро-епічних творів: «Скаменіла багачка», «Мурашка», «Жовняр», «Гусяр»;

в) з прозових творів: «Турецькі бранці», «Вісім чи дев'ять», «Мошул Николай Сучавський».

На уроках літератури рідного краю в **9-11-х класах** пропонуємо вивчати твори, які поглиблюють в учнів почуття патріотизму, розвинути критичне мислення під час аналізу художніх творів (з'ясування проблематики творів, художніх засобів тощо):

а) з лірики: «Заграй ми, цигане старий», «Над Прутом», «Гарна волошка», «Ви, дівочі сині очі», «Мав я рожу білу, красну», «Чом, дівчино не співаєш», «Збудилась Русь», «Де серце моє», «Руська піснь».

б) з ліро-епічних творів: «Гуцульська доля», «Гостинець з Боснії», «Плакучий ліс», «Русалка Черемша», «Соловій-чародій».

в) з прозових творів: «Циганка», «Амбросій Остапкевич», «Панич

Леонід», «Наш театр у повітовому містечку Н»;

г) з драматичних творів: «Гнат Приблуда», «Пан мандатор»;

д) з літературно-критичних матеріалів: вступна стаття І. Франка до поетичної збірки «Над Прутом» (1901 р.), післямови О. Маковея до кожної книжки із тритомного зібрання «Творів Ізидора Воробкевича», монографія П. Никоненка та М. Юрійчука «Сидір Воробкевич. Життя і творчість», монографія П. Никоненка «Буковинський Жайвір» (2011, 2016 рр.).

Творчий доробок Сидора Воробкевича є багатим матеріалом для його вивчення в закладах загальної середньої освіти на уроках літератури рідного краю.

Пропонуємо розробку одного з уроків за творчістю

С. Воробкевича в 7 класі.

Тема уроку: С. Воробкевич. Оповідання «Турецькі бранці». Історична основа твору. Образи-персонажі.

Мета уроку: - поглибити знання учнів про багатогранну творчість Сидора Воробкевича; розкрити історичну основу оповідання; вдосконалювати вміння учнів аналізувати прозові твори; розширювати знання з історії рідної країни, виховувати почуття відданості рідній Україні.

Очікувані результати: учні знатимуть короткі відомості про життя і творчість С. Воробкевича; зміст оповідання «Турецькі бранці»; зміст поняття «історичне оповідання»; образи твору, засоби їхньої характеристики; учні вмітимуть висловлювати власне ставлення до виучуваного матеріалу; добирати цитати для характеристики та підтвердження власних думок.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет С. Воробкевича, хрестоматія «Письменники Буковини» (Ч.П. Чернівці, 2001), видання «С. Воробкевич. Твори» (Ужгород, 1986), дидактичні матеріали (картки із завданнями).

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда:

- 1.Що вам відомо про життя С. Воробкевича?
2. З якими творами буковинського письменника ви знайомі з попередніх класів? Чим вони запам'яталися вам?
- 3.Чому, на вашу думку, письменника назвали буковинським Жайворонком?
- 4.Як пошанована пам'ять С. Воробкевича в Чернівецькій області?

ІІІ. Повідомлення теми, мети і завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя.

Сидір Іванович Воробкевич увійшов в історію української культури як мультимитець: письменник (поет, прозаїк, драматург), журналіст і видавець, композитор, священнослужитель і педагог, фольклорист і культурно-громадський діяч. Його багатогранний творчий доробок ще до кінця не пізнаний. Єдину прижиттєву збірку поезій «Над Прутом» видав у 1901 році Іван Франко. Найповніше видання творів С. Воробкевича здійснив упродовж 1909-1911 років Осип Маковей. На жаль, на сьогоднішній день це видання залишається раритетним і найповнішим.

Сьогодні ми з вами спробуємо зробимо крок вперед у вивченні творчості Сидора Воробкевича.

ІV. Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу.

- *Перегляд мультимедійної презентації про багатогранну творчість С. Воробкевича.*
- *Додаткований матеріал для вчителя.*

А).Використовуючи метод розповіді, вчитель подає короткі відомості про життєвий шлях С. Воробкевича. Зокрема, майбутній письменник народився 5 травня 1836 року в Чернівцях у родині викладача філософії ліцею та духовної семінарії. Рано залишився круглим сиротою. Його, сестру Аполонію та брата Григорія (також майбутній письменник, що виступав під псевдонімом Наум Шрам) взяв на виховання дідусь Михайло Воробкевич, що

жив у Кіцмані і був священнослужителем. Тут Сидір закінчив німецьку чотирирічну початкову школу, а з 1849 р. навчався у Чернівецькому ліцеї, де викладання велося німецькою мовою. Однак дідусь навчив онуків читати і писати по українськи, а бабуса Параскева своїми розповідями, переказами, піснями прищепила онукові любов до минулого рідної землі та її історичного минулого.

Після ліцею С. Воробкевич навчався в Чернівецькій духовній семінарії. Тут він захопився музикою та почав писати вірші рідною мовою. Він відчув, що його покликання в житті – це насамперед музика і поезія.

Після семінарії створює сім'ю, висвячується на священника. Кілька років був парохом у селі Давидени (нині Сторожинецького району), а згодом в Руській Молдовиці (нині територія Південної Буковини в Румунії). У цей час розгортає творчість як поет і прозаїк. Перші твори почав друкувати у Львові (1863 р.) під псевдонімом Данило Млака, а пізніше використовував псевдоніми Демко Маковійчук, Іван Іванів з Кіцманя, С. Волох, Морозенко. З цього часу його твори все частіше почали друкуватися у львівських виданнях «Галичанин», «Правда», «Вечерниці», «Нива», «Зоря». У віддалених гуцульських селах Буковини С. Воробкевич записав велику кількість зразків фольклору, підготував і видав розвідку «Наша народна пісня».

З 1867 року С. Воробкевич проживав у Чернівцях, працював учителем музики і співу в різних навчальних закладах міста. У 1868 році кілька місяців навчався у Віденській консерваторії. Маючи вже відповідний диплом, він професійно зайнявся написанням понад 400 музичних творів – з них на власні слова 250.

1874 рік – брав участь в Києві у роботі історико-археологічного з'їзду. З 1875 року до початку 90-х років викладав церковну музику і співи на богословському факультеті Чернівецького університету. У першій і останній прижиттєвій поетичній збірці поета «Над Прутом» І. Франко назвав його «жайворонком нової весни нашого народного відродження».

Вчитель на уроці повинен наголосити, що С. Воробкевич не був лише

буковинським поетом, це співець усього українського народу. У поезії, прозі та драматургії він розробляв загальноукраїнську тематику. І яскравим свідченням тому є оповідання «Турецькі бранці» (1865 р.).

Пам'ять С. Воробкевича гідно пошановано у Чернівцях. Його іменем названо у місті вулицю, Чернівецьке училище культури та мистецтв носить його ім'я, з 1993 року обласною владою засновано щорічну літературно-мистецьку премію імені Сидора Воробкевича. 5 жовтня у сквері біля центральних корпусів університету відкрито пам'ятник письменнику і композитору.

Б). Сюжет оповідання «Турецькі бранці».

В одному з козацьких хуторів над річкою Сулою проживала вдова Горпина з дочкою Ївгою та сином Петром. Під час одного з турецьких набігів хутір було спалено. Горпину порізали вороги, а діти опинилися у неволі. Ївга потрапила до старого хана, який подарував її султану Ібраїму.

Петра кримський татарин продав Петра торгівцеві Мехметові також у Царгород. І Петро і Ївга весь час тужили за Україною і хотіли помститися ворогові. Ввечері Петро, якого охрестили вороги Юсуфом, любив співати рідні пісні. Ївга, що на той час була уже дружиною султана і звалася Тгаран, почула неподалік палацу пісню і наказала євнухам розшукати і привести до неї співака. Брат і сестра впізналися.

У Стамбулі стався протест, султана Ібраїма було скинуто з престолу, а Ївга і Юсуф опинилися у в'язниці. За сприяння надзорця Ісмаїла – також українця, вони тікають із тюрми. Неподалік від моря, де на п'ятнадцятьох невольників чекала «Чайка», наздогнали яничари. У бою загинули всі, а Ївга кинулася зі скелі в море. «Тільки вітер заграв сумно, загудів, заплакав над трупами, море запінилося, погналося з шумом до Царгорода, ніби сварило на турків та віщувало, що принесе ще колись чубатих запорожців помстити невинну смерть безталанних сиріт» [Івасюк, с.184].

- **Постановка проблемного питання учням:**

За жанром твір С. Воробкевича – історичне оповідання. Як ви розумієте цей термін?

Теорія літератури (запис у зошит).

Історичне оповідання – це твір, який побудований на історичному сюжеті, в якому відтворена певна епоха та її представники.

Щоб зрозуміти задум автора, потрібно з'ясувати, які історичні події лягли в основу твору, а саме – історичну основу твору (боротьба українського народу проти турецько-татарських завойовників у 17 ст.).

- Що, на вашу думку, спонукало С. Воробкевича до написання оповідання «Турецькі бранці»?

Поштовхом до написання оповідання став почутий автором переказ про дівчину-українку, що стала дружиною турецького султана. Волею долі, зустрівшись з рідним братом у неволі, вона тікає з ним та з іншими невольниками, але султан висилає за ними погоню і всі загинули.

Далі вчитель може нагадати учням, що сам С. Воробкевич писав, що це оповідання він заснував на історичних переказах. Справді, як свідчить О. Маковей, у записах письменника знайшовся цілий вступ, переписаний з книги дослідника Валаце про султанову подругу Тгаран і її брата Юсуфа, які випадково зустрілися в Царгороді. Початок оповідання про те, як брат і сестра попали у полон, і кінець про те, як вони втікали з неволі і загинули, це вже домисел С. Воробкевича.

- Що ви знаєте з історії про боротьбу українського народу проти турків?

Упродовж ХУ-ХУІІІ століть українцям довелося вести боротьбу із зовнішніми поневолювачами. Це була боротьба українського козацтва проти турків, татарів, поляків та московитів. На території сучасної Чернівецької області, а саме під Хотином, у вересні 1621 року відбулася вирішальна битва сорокатисячного козацького війська, яке прийшло на допомогу польському, проти турків. Військо Османської імперії зазнало поразки і з великими втратами відступило. Таким чином загроза походів турків на Європу відпала.

- ***Коментар вчителя щодо історії тисячолітнього Хотина.***

Хотин – місто Хотинської громади Дністровського району, має давню, тисячолітню історію. Завдяки своєму географічному розташуванню Хотин відіграв значну роль як в історії України, так і в історії Молдовського князівства, Речі Посполитої, Османської імперії та Московії.

Починаючи з X століття, Хотин входив до Київської Русі, а згодом – до Галицько-Волинського князівства. З середини XIV ст., коли почався занепад османської імперії, входить до складу Шипинської землі. З 1373 року – у складі Молдови. У XV-XVI ст. Хотинська фортеця була резиденцією молдовських господарів.

З розвитком історичних подій Хотин пережив битви в 1621 та 1673 роках. У листопаді 1673 року Ян III Собеський на чолі 30-ти тисячного війська розгромив під Хотином сорокатисячне турецьке військо.

Пережив Хотин і російське вторгнення. Після російсько-турецької війни 1806-1812 рр. росія анексувала Хотин і він увійшов до складу Бессарабської губернії. Внаслідок Першої світової війни, визвольних змагань Хотинщина на 22 роки відійшла до Румунії.

З 1940 року, коли відбулося приєднання Бессарабії та Північної Буковини до Української держави у складі СРСР, Хотин став районним центром. З 1991 року – Хотин у складі незалежної України, він став потужним осередком туристичної галузі.

- ***Визначення теми, ідеї та проблематики оповідання та запис у зошит.***

Тема твору: розповідь про трагічну долю брата Петра та сестри Ївги, які потрапили в турецьку неволю.

Ідея твору: возвеличення патріотизму, відваги, мужності, вміння українців долати перешкоди.

Основна думка твору: життя в неволі (хоч і матеріально забезпечене) не може замінити вільного життя на просторах рідної української землі.

Жанр твору: історичне оповідання.

- **Запитання до класу:**

Чому письменник звертається до минулого? Автор оповідання хотів у художній формі розповісти про сторінки української історії, коли українці, потрапивши у полон, не втрачали віри у волю, всілякими шляхами боролися за неї. Твір залишається актуальним і нині, в часи агресивної війни московитів проти нескорених українців.

Події якого часу описано в оповіданні? Приблизно перша половина-середина 17 століття, коли у фольклорі витали ще свіжі перекази про турецькі набіги на українські землі та забирання людей, особливо молодих дівчат, в ясир.

У яку пору року відбуваються події, описані у творі? Події, судячи із опису природи, відбуваються влітку.

Зачитайте початок оповідання і скажіть, що він вам нагадує. Початок оповідання за формою оповіді нагадує фольклорний жанр – історичний переказ.

З якими героями ви зустрілися вже на початку твору? На початку твору познайомилися з головними героями оповідання – Ївгою, Петром та їхньою матір'ю Горпиною, яку турки вбили. Дізнаємося, що їхній батько (покійний) Опанас був сотником за гетьманування гетьмана Павлюка.

Чому оповідання починається з опису родини, в якій зростали Петро та Ївга? Автор хоче показати, в яких умовах формувалися світогляди головних героїв, у яких «достатках» вони зростали. Це дає ключ до розуміння кінцівки твору.

Чи заінтригували вас складні випробування, які випали на долю героїв оповідання? Які саме? Так, по-перше, привернула сцена, коли пісню співав Юсуф (Петро) і в думках линув на Україну, де воля. Такий же психологічний стан Тгаран (Ївги), яка під впливом почутої рідної їй пісні понеслася в уяві до могутнього Дніпра на Україні. По-друге, привертає увагу героїчна втеча героїв твору з неволі. Вони переконані в тому, що якщо немає волі, то краще прийняти смерть, особливо відважна смерть Ївги.

V. Систематизація знань, умінь та навичок.

- Робота з текстом.

Знайти у тексті та зачитати місця, де йдеться про перебування бранців у Криму і їх перепродаж до Царгорода.

VI. Підсумки, оцінювання навчальної діяльності учнів.

Підсумкова бесіда:

1. Чому оповідання «Турецькі бранці» відносимо до історичних творів? Яку мету ставив перед собою С. Воробкевич, беручись за написання такого твору?
2. Які матеріали послужили джерелами для написання оповідання?
3. Визначте тему та головну ідею твору.

Заключне слово вчителя.

Багатогранність творчого обдарування С. Воробкевича дивовижна. В одній особистості поєдналися поет, прозаїк, драматург, редактор і видавець, фольклорист, композитор і музикант, священнослужитель і педагог. С. Воробкевич – це другий на Буковині письменник після Ю. Федьковича, який своєю творчістю пожвавив у краї національний рух і змусив сучасників задуматися над своїм національним корінням. Не випадково його рядочки з вивченого у попередніх класах вірша уже стали класикою:

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Але камінь має!

VII. Домашнє завдання та інструктаж до його виконання.

1. Прочитати та опрацювати ідейно-художній зміст оповідання С. Воробкевича «Турецькі бранці».
2. Виписати в зошит цитати з твору, в яких подається характеристика персонажів.

Висновки до III-го розділу

1. Вивчення життєвого і творчого шляху С. Воробкевича на уроках літератури рідного краю має неперехідне значення для учнів закладів загальної середньої освіти Буковини і не тільки. Його творчість має всеукраїнський розголос.

2. На жаль, досі не створено окремих методичних рекомендацій для системного вивчення поезії, прози, драматургії письменника. Хоч спроби були буковинських методистів – Григорія Березки, Миколи Богайчука, Ростислава Дуба, то вони вже морально застаріли, бо писані ще в 90-х роках. Нині компетентнісний підхід до вивчення літератури в школі потребує нових думок. Не завжди те, що пропонують вчителі-практики є у вільному доступі для учнів в інтернет-джерелах, іноді доводиться платити гроші за отриману інформацію.

3. Незважаючи на те, що на сьогоднішній день є видання «Вибрані твори» (1987) та «Твори» (1986) С. Воробкевича, наявний розділ в хрестоматії «Письменники Буковини» (2001), вони потребують негайного перевидання із корекцією на сьогоднішні вимоги освітньої діяльності.

4. Маючи видання творів С. Воробкевича в достатній кількості у кожному навчальному закладі Буковини і в кожній бібліотеці України, тоді можна ґрунтовніше вести мову і про методи вивчення творчості цього письменника на уроках української літератури.

ВИСНОВКИ

Послідовником, сучасником та однодумцем Ю. Федьковича на початку 60-х років XIX століття на Буковині став письменник (поет, прозаїк, драматург, публіцист), журналіст, композитор, цековний і громадський діяч Сидір Іванович Воробкевич (1836-1903). У літературне життя він увійшов під різними псевдонімами та криптонімами: Данило Млака, Морозенко, Семен Хрін, Демко Маковійчук, Исидор В., Д.М. та ін.

Ознайомившись з оцінками, які дали життєвому і творчому шляхові С. Воробкевича літературознавці, можемо виділити три етапи такого поцінування:

- 1) кінець XIX - 30-ті роки XX ст.
- 2) 50-80-ті роки XX ст.
- 3) кінець XX - початок XXI ст.

Найзначніший внесок у вивчення життя і творчості С. Воробкевича на першому етапі зробили І. Франко, О. Маковей, С. Смаль-Стоцький, В. Гнатюк. І. Франко відібрав з величезної кількості поезій С. Воробкевича «запахущу китицю» віршів і видав її окремою і єдиною прижиттєвою збіркою поета «Над Прутом» (1901). Упорядник, окрім професійної оцінки поетичного доробку буковинського майстра, вказав на його суспільно-культурну роль як «жайворонка нашого народного відродження».

О. Маковей увіковічнив художні праці С. Воробкевича тим, що зібрав, систематизував та проаналізував поезію, прозу та драматургію письменника і як наслідок – у 1909-1921 роках з'явилося тритомне зібрання творів Ізидора Воробкевича, споряджене вступною статтею та статтями-післямовами до кожної з книг О. Маковея.

Професор Степан Смаль-Стоцький дав найповнішу оцінку С. Воробкевичу у ювілейному виступі 17 травня 1887 р. під час святкування у міському театрі 25-ліття творчої діяльності поета. Він визначив талановитому письменникові історичне друге місце в літературі Буковини після Ю.

Федьковича.

Володимир Гнатюк у статті-некролозі дав широку оцінку значенню С. Воробкевича для розвитку літературного процесу на західноукраїнських землях.

З оцінок, що дали життєпису С. Воробкевича дослідники 50-80-х років ХХ ст. відзначимо статті Ф. Погребенника, А. Коржупової, В. Лесина та О. Романця. Праці цих вчених були позначені впливом ідеології тоталітарного літературознавства. З упередженням велася мова про священницький сан С. Воробкевича.

Безперечним здобутком у воробкевичезнавстві стали праці літературознавців кінця ХХ – поч. ХХІ ст. Об'єктивну оцінку творчій спадщині, правдивий аналіз біографії С. Воробкевича дали П. Никоненко, М. Юрійчук. П. Никоненко у двох монографіях (2011, 2016) на основі правдивих архівних матеріалів, листування по новому відкрив С. Воробкевича. У співавторстві з М. Юрійчуком він створив перший нарис в українському літературознавстві «Сидір Воробкевич. Життя і творчість» (2003), який розкрив усі грані життєвого і творчого шляху буковинського Жайворонка.

Щодо поетичної творчості, то у С. Воробкевича-лірика широким був діапазон тематики та проблематики. Так, у ліриці поета можна виділити кілька жанрово-тематичних циклів, провідними з яких є патріотичні твори (насамперед постійне звертання до образу Буковини, до рідної мови), вірші-пісні на родинно-побутові теми, пейзажна та інтимна лірика, гумористичні й жартівливі вірші. При цьому, як відзначають дослідники його творчості, у нього були справжні творчі знахідки, але й були речі, які свідчили про недостатній рівень майстерності, зокрема, істотні прогалини в опануванні правилами версифікації, недостатнє знання живої народної мови.

З-під пера С. Воробкевича вийшло кільканадцять поем та балад. І. Франко вважав, що «ті епопеї» зашкодили його славі. Літературознавці В. Лесин та О. Романець підтримали в 60-х роках цю думку, але водночас визнали цінність тих творів, які були побудовані на реальних фактах або мали під

собою фольклорні сюжети («Скам'яніла багачка», «Панська помста», «Гуцул-сиротина», «Гуцульська доля», «Гостинець з Боснії»).

Оповідання С. Воробкевича можна за проблемно-тематичним змістом поділити на три групи – а) оповідання про життя мешканців села; б) оповідання на історичну тематику; в) сатирично-гумористичні оповідання. Написання перших оповідань припадає на 1865-1866 роки. У 1865 р. створені оповідання «Турецькі бранці» та «Вимуштрований кінь», а «Олена» - в 1866 році. Останнє оповідання засвідчило, що письменник, на відміну від перших творів з романтичним началом, почав пильніше придивлятися до реального життя.

У нарисі «Мошул Николай Сучавський» С. Воробкевич показав своє розуміння ролі музичного мистецтва у житті людини. Якщо б він не був професійним музикантом, то ніколи б не створив такого витонченого і правдивого художнього твору про долю музики-лаутара. Подібне простежуємо і в нарисі «Наш театр у повітовому містечку Н», де він продемонстрував свої добрі знання щодо стану українського тогочасного театру, адже С. Воробкевич був ще й драматургом, своєю творчістю сприяв становленню справді професійного народного театру в Галичині і Буковині.

Вивчення життєвого і творчого шляху С. Воробкевича на уроках літератури рідного краю має неперехідне значення для учнів закладів загальної середньої освіти Буковини і не тільки. Його творчість має всеукраїнський розголос.

На жаль, досі не створено окремих методичних рекомендацій для системного вивчення поезії, прози, драматургії письменника. Хоч спроби були в буковинських методистів – Григорія Березки, Миколи Богайчука, Ростислава Дуба, але вони вже морально застаріли, бо писані ще в 90-х роках. Нині компетентнісний підхід до вивчення літератури в школі потребує свіжих думок. Не завжди те, що пропонують вчителі-практики є у вільному доступі для вчителів та учнів в інтернет-джерелах, іноді доводиться платити гроші за отриману інформацію.

Незважаючи на те, що на сьогоднішній день є видання «Вибрані твори» (1987) та «Твори» (1986) С. Воробкевича, наявний розділ в хрестоматії «Письменники Буковини» (2001), вони потребують негайного перевидання із корекцією на сьогоднішні вимоги освітньої діяльності.

Маючи видання творів С. Воробкевича в достатній кількості у кожному навчальному закладі Буковини і в кожній бібліотеці України, тоді можна ґрунтовніше вести мову і про методи вивчення творчості цього письменника на уроках української літератури. Укладачі новітніх шкільних програм з української літератури повинні чіткіше відвести в них належне місце літературі рідного краю, бо з неї починалася і нині процвітає література великої європейської нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білек В. Воробкевич у поштівках [До 160-річчя від дня народження С. Воробкевича] // Чернівці. 1996. 17 травня. С.4.
2. Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах: словник-довідник. Чернівці: Букрек. 2005. 312 с.
3. Богайчук М., Дуб Р. Письменники Буковини: Посібник для учнів 5-11 класів та вчителів української літератури. Чернівці: ЧОНМПО, 1998. 208 с.
4. Богайчук М., Дуб Р. Письменники Буковини – дітям. Посібник для учнів початкових класів. Чернівці: ЧОНМПО, 2000. 72 с.
5. Богачук О. До ювілею Сидора Воробкевича // Свобода слова. 2006. 11 травня. С.18.
6. Васкан В. Сидір Воробкевич – учитель, педагог // Буковинське віче. 2007. 22 серпня. С.3.
7. Ватаман Д. «Його мелодії дихали народом»: [180-річчя від дня народження буковинця Сидора Воробкевича] // Молодий буковинець. 2016. 6-7 травня. С.9.
8. Виставка до 185-ї річниці від народження відомого буковинського просвітителя, педагога, поета, композитора та громадського діяча Сидора Воробкевича // Офіційний веб-сайт Державний архів Чернівецької області cv.archives.gov.ua/vorobkevich.html
9. Воробкевич С. Там на розі... // Час. 1936. Ч.2177. 13 червня.
10. Воробкевич С. Твори / Упор., підгот. текстів, вступ. ст. та приміт. М.Івасюка. Ужгород: Карпати, 1986. 562 с.
11. Воробкевич С. Вибрані твори / Упор., підгот. текстів, передм. та приміт. П.Никоненка, М.Юрійчука. К.: Дніпро, 1987. 358 с.
12. Воробкевич С. Твори в 3-х т. Т.І. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1909. 420 с.

- 13.Воробкевич С. Твори в 3-х т. Т.ІІ. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1911. 412 с.
- 14.Воробкевич С. Твори в 3-х т. Т.ІІ. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1911. 420 с.
15. Воробкевич С. Вибрані поезії. К.: Рад. письменник, 1964. 335 с.
- 16.Воробкевич Сидір Іванович // ЕСУ (Енциклопедія сучасної України). Т.5. К., 2006. С.162-163.
- 17.Герман К. Жайворонок українського відродження на Буковині // Доба. 2006. 11 травня. С.12.
- 18.Гнатюк В. Ізидор Воробкевич. (Некрольог) // Літературно-науковий вістник. Річник УІ. Т.ХХІУ. Львів. 1903. С.45-50.
- 19.Горак Р. Прихід: [Про поезії Сидора Воробкевича] // Дзвін. 2003. №5. 6. С.61.
- 20.Гречаюк Ю. Історична проза Сидора Воробкевича // Буковинський журнал. 2001. Ч.1-2. С.193-199.
- 21.Гречанюк Ю. До джерел історичної повісті Сидора Воробкевича «Мість чорногорця» // Буковинський журнал. 2003. №3-4. С.267-276.
- 22.Гусар Юхим. «Минають дні», а його «огні горять» // Буковинське віче. 2013. 14 червня.
- 23.Далавурак С. Учитель Добра // Рад. Буковина. 1986. 18 травня.
- 24.Дей О.І. Словник українських псевдонімів і криптонімів (ХУІ-ХІХ ст.). К.: Наук. думка, 1969. С.451.
- 25.Довгань О., Гаврилюк О., Паламар Н., Фокіна К. Буковинський Жайворонок: Методично-бібліографічні матеріали та методичні рекомендації на допомогу культурно-освітнім закладам області з нагоди 170-річчя від дня народження Сидора Воробкевича. Чернівці: ЧОНБ ім. М. Івасюка, 2006. <http://biography.nbuv.gov.ua/data/data/bibliogr/1927.pdf>. 32 с.
- 26.Залуцький О. До 170-річчя з дня народження Сидора Воробкевича // Університетський вісник. 2006. Березень. С.15.
- 27.Зінченко Н. Жанрово-стильові особливості прози Сидора

Воробкевича // Філологічні науки. 2010. irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin>cgiirbis_64. 6 с.

28.Івасюк М. Жайворонок рідного краю // Воробкевич С. Твори. Ужгород: Карпати, 1986. С.5-21.

29.Івасюк М. Пліч-о-пліч з народом // Рад. Буковина, 1986. 18 травня.

30.Історія української літератури: у 8 т. Т.4. Кн.1. К.: Наук. думка, 1969. С.135, 151.

31.Історія української літератури: у 8 т. Т.4. Кн.2. К.: Наук. думка, 1969. С.275-278.

32.Історія української літератури ХІХ століття. У двох книгах. Кн. друга / за ред. М.Жулинського. К.: Либідь, 2006. 712 с.

33.Кирилюк С. Сидір Воробкевич як прозаїк межі (антропологічні та стильові параметри творчості) // litzbirnyk.com.ua>2013/12>19.4.10.pdf. 11 с.

34.Ковалець Л. З думками про велике. «Руська Хата» як літературний маніфест Сидора Воробкевича: [До 180-річного ювілею письменника] // Дзвін. 2016. №7. С.192-196.

35.Ковалець Л. Сидір Воробкевич як об'єкт нового наукового спостереження: рецензія // Буковинський журнал. 2012. №3. С.238-240.

36.Коржупова А. С.І.Воробкевич (Український письменник і фольклорист ХІХ ст.) // Народна творчість та етнографія. 1966. №3. С.72-74.

37.Кушніренко А. Багатогранний талантист // Рад. Буковина. 1986. 18 травня.

38.Кушніренко А. Жайворонок буковинського краю: [До 170-річчя з дня народження Сидора Воробкевича] // Культура і життя. 2006. 17 травня. С. 7.

39.Кушніренко А. За правду, поступ і волю: [До 175-річчя з дня народження Сидора Воробкевича] // Буковинське віче. 2011. 6 травня. С.1.

40.Лазарук М. «Так співаю, як серце каже» [150 років з дня народження письменника і композитора Сидора Воробкевича] // Молодий буковинець. 1986. 18 травня.

41.Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. Посібник

для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Львів: Літопис, 2000. 614 с.

42.Лесин В. Побратим Юрія Федьковича // Рад. Буковина. 1986. 18 травня.

43.Лесин В., Романець О. Сидір Воробкевич – поет // Воробкевич С. Вибрані поезії. К.: Рад. письменник, 1964. С.3-33.

44.Література рідного краю. Посібник для вчителів та учнів шкіл Чернівецької області. Випуск перший / Укл. Г. Березка. Чернівці: Прут, 1993. 191 с.

45.Літературна буковиніана. Бібліографічний покажчик / Укл. І.Співак, М.Довгань. Чернівці, 1998. 124 с.

46.Маковей О. Над Прутом : Збірник поезій Ізидора Воробкевича // Буковина. 1901. 26 серпня.

47.Маковей О. З переписки двох поетів [Ю. Федьковича і С. Воробкевича] // Буковина. 1909. Ч.46-47. С.1-3.

48.Маковей О. Ізидор Воробкевич // Воробкевич Із. Твори у 3-х томах. Т.І. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1909. С.5-8.

49.Маковей О. Загальні замітки про поезії Ізидора Воробкевича // Воробкевич Із. Твори у 3-х томах. Т.І. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1909. С.400-408.

50.Маковей О. Загальні замітки про оповідання Із. Воробкевича // Воробкевич Із. Твори у 3-х томах. Т.ІІ. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1911. С.402-409.

51. Маковей О. Загальні замітки про драматичні твори Із. Воробкевича // Воробкевич Із. Твори у 3-х томах. Т.ІІІ. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1911. С.404-417.

52.Маковей О. Ізидор Воробкевич // Читальня. 1911. №3. С.3-13.

53.Маріанська І. Методичні рекомендації для вчителів української літератури щодо підготовки та проведення уроків літератури рідного краю // Кропивницький, 2011. cmsps.edukit.kr.ua>Files> downloads. 6 с.

- 54.Мельничук Б. Воробкевичеві луни // Буковина. 2003. 15 жовтня. С.3.
- 55.Мельничук Б. Сидір Воробкевич у художній літературі. (До 180-річчя від дня народження видатного письменника й композитора) // Буковинський журнал. 2016. №3-4. С. 88-97.
- 56.Никоненко П.М. Буковинський Жайвір (сторінки життєпису С.Воробкевича). Чернівці-Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 324 с.
- 57.Никоненко П. Буковинський Жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича / 2-ге вид. з доповн. і змінами. Чернівці-Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2016. 240 с.
- 58.Никоненко П.М. С. І. Воробкевич. Життя, творчість і місце в літературному процесі другої половини ХІХ ст. Автореф. дис. Наук. ступеня канд. філоло. наук (10.01.03). Чернівці, 1975. 27 с.
- 59.Никоненко П.М., Юрійчук М.І. Сидір Воробкевич. Життя і творчість. Чернівці: Рута, 2003. 208 с.
- 60.Никоненко П., Юрійчук М. Жайворонкова пісня з Буковини // Воробкевич С. Вибрані твори. К.: Дніпро, 1987. С.5-18.
- 61.Никоненко П. «Тарас Шевченко нам просвітив дорогу...» // Буковина. 2014. 7 березня.
- 62.Никоненко П. «Я русин, але при тім правдивий буковинець» // Буковина. 2016. 13 травня.
- 63.Новинки [Про Ізидора Воробкевича] // Буковина. 1896. Ч.105. С.3.
- 64.Остафіїва Л. Жайворонкова пісня Сидора Воробкевича // Слово Просвіти. 2022. 10 січня.
- 65.Пасічник Є. Методика викладання літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти // К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
- 66.Пелех О. Сидір Воробкевич на шпальтах «Буковини» [про вшанування творчої діяльності С. Воробкевича на шпальтах «Буковини»] // Буковина. 2016. 13 травня. С.4.
- 67.Пенцакова Л. Бібліотечка вчителя-словесника. Сидір Воробкевич

(Про його життя та творчість) // Дивослово. 2003. №7. С.28-29.

68.Письменники Буковини. Хрестоматія: У 2-х ч. / За ред. Б.Мельничука, М.Юрійчука. Ч.І. Чернівці: Прут, 1998. 440 ст; Ч.ІІ. Чернівці: Прут, 2001. 800 с.

69. Погребенник Ф. Талановитий буковинський письменник // Рад. Буковина. 1956. 6 травня.

70.Погребенник Воробкевич Сидір Іванович // УЛЕ. Т.І. К., 1988. С.356-357.

71.Погребенник Ф. Із «запахущої китиці... буковинського співака». (Про поезію С.Воробкевича) // Слово і час. 1996. №4-5. С.14-16.

72.Попович О. Брати Воробкевичі в оцінці Осипа Маковей // Науковий вісник ЧНУ. Вип.9. Чернівці: Рута, 1996. С.3-14.

73.Попович О. Осип Маковей – критик та історик літератури. Чернівці: Рута, 2001. 145 с.

74.Романчук Юл. Передмова // Воробкевич І. Збір. творів у 3-х т. Т.І. Львів: вид. тов-ва «Просвіта», 1909. С.3-4.

75.Сімович В. Сидір Воробкевич (3 нагоди століття народин) // Сімович В. Праці в двох томах. Т.2. Літературознавство. Культура. Чернівці: Книги ХХІ, 2005. С.683-685.

76.Смаль-Стоцький С. Ізидор Воробкевич (Ювілейна споминка) // Буковинський календар на переступний рік 1888. Чернівці, 1887. С.40.

77.Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі. К.: ВЦ «Академія», 2013. 312 с.

78.Федькович Ю. Твори в двох томах / Підгот. Текстів, передм. та приміт. М.Нечиталюка. Т.1. К.: Дніпро, 1984. 463 с.

79.Франко І. Данилові Млаці // Збір. тв. у 50-ти томах. К.: Наук. думка, 1976. Т.І. С.90.

80.Франко І. Передмова [до видання - Данило Млака (Ізидор Воробкевич) Над Прутом] // Збір. тв. у 50-ти томах. К.: Наук. думка, 1982. Т.33. С.114-115.

- 81.Черняк Л. Світи батьку, світи світло // Буковина. 2016. 13 травня.
- 82.Шилюк Л. Жайвір буковинської весни // Час. 2016. 5 травня.
- 83.Штефюк Т. Родова віть Воробкевичів // Буковина. 2011. 3 травня.
- 84.Щербанюк Леся. Інтелектуальний календар. Травень – 2021: Сидір Воробкевич // Сайт муніципальної бібліотеки імені Анатолія Добрянського dobrabiblioteka.cv.ua/news?id=1241971
- 85.Шубравська О. Комедійний жанр у драматичній творчості Сидора Воробкевича // Слово і час. 2017. №1. С.88-97.

